

Robert Roberts Gwylfa
Llanllechid

ATHROFA RAD.

Dymma YSGOL RAD, i ddyfgu,
Sŵn y gair, a'i gywir rannu ;
A hên Reol, râddol wreiddin :
Y bér hôff râdol, *Iaith* gyffredin.

Dyfg ddilediaeth, *Attaliadau*,
Nôd cyfeiriad, cydia 'n foreu ;
Rhyfedd-nôd, â'r Nôd ymholiad,
Nôd *sêl-frwd*, a wiria gariad.

Ac ôs cwyni, eisieu, 'chwaneg,
Di gaf sŵn a fain y *Sais'neg* ;
O's myn *Sais*, caiff gamrau'r *Cymro*,
Yn dra helaeth, i'w iawn hŵyllo.

Iawn *reolau*, i gario 'th eiriau,
Rhag i ti *basio* rhai'n ddi *Bwyfau* ;
Neu fyn'd tros y *llyfr* heb ddŷall,
Fel ymddengus fêd rhai *angall*.

Pethau mawrion i'th difyru,
Dyfg o's mynni *ysgrifennu* :
Cai'n amheuthun, amryw bethau,
Oni flini'n troi *Nalennau*.

O gafgliad, a myfyriad JOHN ROBERTS.

M.DCC.LXXXVIII

(Caerdybi)

(*Almanacur*)

Lechariah Roberts

his Book

Anno Domini 1828

Thomas Roberts

his hand

and book

R. Roberts yio gwir Berchenoy

y Ghyfyr hysen

RHAGY MADRODD,

YR wyf yn dy annerch â *Dysglaid* o friwion a gefglais i, dân Fyrddan 'r *Dysgedigian*: y mae yma amryw bethau bachenaidd, ac eraill yn berthynnol i ganol oed. Rhyfedd a fydd gennif, oni archwaetha pob geneu flâs, ar rai o'r Brwion; oni fyddant ry uchel i edrych mewn llyfr mor fychan, neu eu bod wedi dysgu digon. Mr. *Salisbury* a ofododd allan lyfr cyffelyb i hwn; a Mr. *Thomas Jones*, a'i hail Argraffodd ef yn rhannau yn ei lyfrau cymraeg. Myfi arserais (megis eraill o'm blaen) rai geiriau mewn Dau ofodiad, fef, *Daeir, Daiar, Darllain, Darllen; Deall, Dyall, &c. &c.* Yr wyf yn barnu mai afraid yw rhoddi dwy o lythyrennau *m, n*, neu *r*, i derynnu geiriau, megis, *Camm, Gwann, Gwynn*; eithr yn hyttrach, *Câm gawân, gwyn,* &c. Gan fod *Lludingwyr*, a *Saison*, yn gwellau, eu Speliadau a'u Grammedegau, o flwyddyn i flwyddyn, Dywedodd y Parchedig *E. Prys*, (yr hwn oedd yn hylaw mewn Wyth o leithioedd) am y Gymraeg fal hyn,

"Ni phrosais dân *ffurfafen*; llawr o bethau

"Wê mor gaeth â'r *Gymraeg* wên."

O's bydd llawer yn anfodlon i ryw rannau o'r Darlleniadau ymarferol fydd yma: Minneu a ddywedaf, fel y dywedwyd wrth *Dafydd* am *Goleia*, "Eu bod yn rhyfelwyr o'u mebyd," ac fel dywedodd *Dafydd*, am ei *gledlys* yntef, y dywaid rhai am y *llyfr* hwn, "Moes ef, canys nid oes ei gyffelyb. Argraphwyd hwn, gan rai nad adwaenai mo'i leferydd; ar ôl ei anfon ymhell iw Ddiwygio, weithiau ei wneuthur ef yn waeth. Ar ôl torri'r lā, cair chwaneg o Ddwfr: ni wna hwn ond codi chwant yn lle digoni. Y mae eraill a'r y Gorchwyl*. Ni wna *borth* mawr wrth *Adeilad* fechan, Dos trwy'r *Stafelloedd*, a pha beth bynnag fyddo wrth dyfodd, cymmer ef, a llwydda, Gan gosio geiriau, r *Bardd*,

Y Winwydden a nyddir,

Yn egwan iawn ac yn îr;

Pan el yn hên Gangen gu,

Ni odde ddim ei nyddu.

* Meistri *H*, a *D. Thomas*, sy'n gosod allan *Lyfr* dan enw Y GYMRAEG YN EI DISGLEIRDEB. 6c. Ymlaen llaw; â'r 6c. arall, wrth dderbyn y *llyfr*.

Y mae'n cael ei gasglu ynghyd, agos a'i orphen, y,

GAIR LYFR YSGRYTHUROL:

Wedi ei lossa allan o AIR LYFRAU, Mr. WILSON, Mr. CALMET, Mr. SIMON, Mr. BERNARD, a Mr. BROWN, &c. ar einiau; ac ymadroddion y BIBL yn unig Yn cynnwys Arwyddocad a hanes Dynion; ac yn fwy neu lludol y rhai oedd yn cyfgodi CRIST.—Hanes, a sefyllfa, ac arwyddocad, Dinasoedd, Gwledydd, ynysoedd, Trefydd, Mynyddoedd, Afonydd—Dull, a naturiaethau, Creaduriaid y Mor a'r Tir, Coedydd, Planhigion, Hadau, Meini a'u rhinweddau—Llu'r Hurfafen, Haul, Lleud a Ser, Eu maint, eu tro, a pha beth y maent yn ei cyfgodi. Hanes a chrefn yr Aberthau, Offrymmau, Gwyliau, a Seremonïau yr Iudde-won: y rhai oedd yn cyfgodi pethau Efyngylaidd. Arwyddocad y geiriau Cysaith, ADDEWIDION, BEDYDD, EGLWYS, FFYDD, &c. Ac ymadroddion, tywyll a chaled, yn cael eu heglurhau, Gwedi eu casglu a rheol yr Esgwyddor, a'r lleoedd y cair hwynt yn yr Strythur lan. Yr hwn a ddichon fod yn fuddiol i Gymro un-iaith; yn enwedig os caiff y fraint i weled Dirgelwch yr Ysgrythurau.

Os bydd i'r LLYFR uchod gael ei roddi'n yr Argraffwac; yr wyf yn meddwl cael gan Wyr diduedd, fwrw golwg ofalus trosto ef yn gyntaf, Rhag fy mod i wedi casglu Tywyys gweigion, wrth hynny gwneuthur ei fwm yn fwy na'i sylwedd; neu lossa llawer o Dywyys hydron; y rhai a wna liwiau drwg a'r y gwirioneddau disgleiriaf; neu gasglu llawer o yd meddwl, i lenwi'r pen a fwm, yn hytrach nac archoli calon iach; neu gasglu Tywyys afiach, i bwysio ar gylla rhai gweiniaid, yn lle adnewyddu eu grym. Fe gynnwys y llyfr ynghylch 300 o Ddalennau wyth-blyg ehelaeth: ai bris o bedwar swllt i bŵmp. Os daw galwad am Fil o honynt Argreffir Siamp (Speimen) o hono yn ei ddull: ac enwau ewyllys-wyr, da, a fo barod i aderbyn cynorthwyl iu lag atto ef.

I. YR.

I. YR EGWYDDORION.

A B C Ch D Dd E F Ff G H I L L I M N Ng O
P Ph R S T Th U W Y.

a b c ch d dd e f ff g h i l ll m n ng o p ph r f s
t th u w y.

A B C Ch D Dd E F Ff G H I L L I M N Ng O
P Ph R S T Th U W Y.

a b c ch d dd e f ff g h i l ll m n ng o p ph r f s
t th u w y.

æ, ð, ñ, ð, ð, ð, ñ, ð, ð, &c.

A B C Ch D Dd E F Ff G H I L L I
M N Ng O P Ph R S T Th U
W Y.

a b c ch d dd e f ff g h i l ll m n ng o p ph
r f s t th u w y.

(Yn yr Egwyddor y mae saith ar hugain mât
o Lythyrennau : Saith o honynt elwir, *Bogeiliaid*,
a, e, i, o, u, w, y ; a'r Ugiain eraill elwir *Cydfeiniaid*.

N.B. Nid yw k, q, x, z, ond a dieithriaid i'r Iaith
Gymraeg : 'Fe a wasanaetha c yn lle k ; cw yn lle q ;
cf yn lle x ; ac f yn lle z ; Gan hynny afraid yw ar-
feru'r un o'r pedair Llythyren uchod, mewn Geiriau
Cymraeg.

Y mae Pedair o'r *Bogeiliaid* a wnant eiriau ar eu pen
eu hunain sef, a, i, o, y : Eithr yn gyffredinol sillaf yw
cymaint o Lythyrenau, ac a whelo un fôn, heb newid
y llais, felly un o'r *Bogeiliaid* ac un o'r *Cydfeiniaid* a
a wnant *Sillaf* fer, fel y mae'n canlyn.)

II. Sillafau o Ddwy lythyren.

A ^B	eb	ib	ob	ub	wb	yb
Ac	ec	ic	oc	uc	wc	yc
Ach	ech	ich	och	uch	wch	ych
Ad	ed	id	od	ud	wd	yd
Add	edd	idd	odd	udd	wdd	ydd
Af	ef	if	of	uf	wf	yf
Aff	eff	iff	off	uff	wff	yff
Ag	eg	ig	og	ug	wg	yg
Al	el	il	ol	ul	wl	yl
All	ell	ill	oll	ull	wll	yll
Am	em	im	om	um	wm	ym
An	en	in	on	un	wn	yn
Ang	eng	ing	ong	ung	wng	ying
Ap	ep	ip	op	up	wp	yp
Aph	eph	iph	oph	uph	wph	yph
Ar	er	ir	or	ur	wr	yr
As	es	is	os	us	ws	ys
At	et	it	ot	ut	wt	yt
Ath	eth	ith	oth	uth	wth	yth
Au	eu	iu	ou	—	wu	wy
Aw	ew	iw	ow	uw	—	yw
B ^A	be	bi	bo	bu	bw	by
Ca	ce	ci	co	cu	cw	cy
Cha	che	chi	cho	chu	chw	chy
Da	de	di	do	du	dw	dy
Dda	dde	ddi	ddo	ddu	ddw	ddy
Fa	fe	fi	fo	fu	fw	fy
Ffa	ffe	ffi	ffo	ffu	ffw	ffy
Ga	ge	gi	go	gu	gw	gy
Ha	he	hi	ho	hu	hw	hy
Ia	ie	ii	io	iu	iw	iy
La	le	li	lo	lu	lw	ly
Lla	lle	lli	llo	llu	llw	lly
Ma	me	mi	mo	mu	mw	my
Na	ne	ni	no	nu	nw	ny
Pa	pe	pi	po	pu	pw	py
Ra	re	ri	ro	ru	rw	ry
Sa	se	si	so	su	sw	sy
Ta	te	ti	to	tu	tw	ty
Wa	we	wi	wo	wu	—	wy

Geiriau

Geiriau o Un Sillaf.

AEL, ael, ail, anil, arch, arf, arth, aur, awn, awr, Bâr, bâr, bâd, bawd, bêr, bêr, bêth, bôth, bŵch, bŷth. Câr, câr, caeth, câm, cân, câp, coeth, cur, cwŷn, cŷn, cŷn. Chwant, chwêch, chwaith, chwith, chwŷn, chwŷrn, chwyth. Daeth, dail, daint, daw, dawn, dêg, dŵr, dŵyn, dŷdd, dŷn. Eang, ebr, edn, eich, ein, eirth, eithr, elw, eôn, ewch. Ffael, ffel, ffei, ffôl, ffôn, ffôrdd, ffôn, ffŷdd, ffŷn, ffŷll, ffŷydd. Gad, gan, gên, gwin, gwyn, gwŷn, gwŷllt, gwŷch, gwŷr, gwyr. Haël, haid, haul, hôff, hawl, hòn, hŵn, hŵyl, hŷll, hŷn, hŷn. Iâch, iâd, iaith, iâr, iawn, imp, IOR, ION, ingc, iwrch. Llaeth, llain, llawn, llês, llin, llith, llôn, llân, llŷn, llŷydd, llŷy, llŷyn. Mac, mai, mām, mēs, mil, mis, môr, mŵr, mwyn, mŷn, mŷn. Nac, nâd, nag, naid, nain, naill, neb, nôd, nid, nôs, nŵys, nŷth. Odl, ochr, oed, oedd, oen, ofn, oer, oēs, ond. Pâb, pác, pam, páll, pawl, pên, pèll, pèth, poeth, pâr, pŵyll. Rhâd, rhaid, rhân, rhâw, rhith, rhês, rhôs, rhŷd, rhŷydd, rhŷw. Sach, saeth, sail, sais, saithi, fêl, fêl, fôn, fŵp, fŵrn, fŷth. Tâd, taer, tair, taith, tân, tês, tir, tŵr, tŵr, tŵrn, twyll, tyft.

Geiriau o Ddwyl Sillaf.

ACH-OS, af-al, af-ôn, all-an, an-wyl, ar-ian, ar-wydd, af-fŵy. Ba-ban, bell-ach, bôn-edd, bŵch-edd, bor-eu, bŵr-iaid, bych-od. Câl-lon, cêl-ŷn, cêl-wg, cêl-yn, cwl-wm, cym-mwys, cyn-nwys. Da-fad, del-wâu, di-lŷs, do-lâr, dŵy-law, di-luw, di-lid, dŷ-lêd. Ffa-wydd, ffêl-tân, ffîg-ŷs, ffôn-nod, ffre-wyll, ffŵrn-nes, ffyr-nig. Ga-lâr, ge-lyn, goll-wng, gell-wch, gêm-mau, gwm-môn. Ha-nes, hen-ffŷch, hir-aeth, hoel-ion, hŷd-o, hŷyl-us, hy-law. Llâd-râd, llêd-neis, llin-yn, llôn-nŷdd, llôn-iau, llŷyn-au, llŷth-au. Madrl-eu, medd-wl, medr-us, môd-rŷb, môd-an, mŵrth-au. Nat-tur, ne-wŷn, ni-wed, nôdd-fa, noeth-ni, nŵys-us, nych-dod. Och-ain, od-fa, oed-ran, oer-edd, of-er, og-of, or-iau, ol-af, of-lêf. Pa-bell, pèll-ach, pib-êll, pèb-ŷdd, pyl-god, pwŷll-og, pyb-yr. Rhâd-ol, rhêd-

eg, rhid-ill, rhod-io, rhwyd-o, rhyd-au, rhwŷll-au, rhydd-did. Sâch-au, fêrch-og, sid-an, foth-ach, furllyd, fŵm-bwl, fych-ed. Tâd-ol, tēg-wch, tir-ion, ton-nau, tuch-an, tŵ-chu, tŷ-lwŷth. Uch-od, ūd-gorn, uch-el, uf-udd, un-au, un-deb, urdd-as, uwch-der. Wa-la, we-le, wi-ber, wŷ-lo, wŷn-eb, wŷth-nos. Yd-ym, ym-ma, yn-ddo, yf-ed, ym-borth, yn-fyd, yn-yd, yf-graff.

Geiriau o Dair Sillaf.

ACH-of-ion, ach-wyn-ion, af-on-ydd, an-wyl-yd, an-wel-edig. Ba-bân-od, bôn-hêdd-ig, bûch-edd-ol, bŵr-iad-ol, bûdd-iol-deb. Câl-lon-nau, coël-bren-nau, cil-ŵg-us, cwl-wm-mau, cŷn-hedd-fau. Dâ-ion-us, de-wil-ol, do-lŷr-iau, dŵw-iol-deb, dyl-ed-ion. Ffa-wŷdd-en, ffet-tan-au, ffīg-ŷf-bren, ffre-wŷll-au, ffyn-id-wŷdd. Hân-es-ion, hir-aeth-lôn, hoën-yn-au, hûd-ol-iaeth, hyn-od-ol. Iâch-ûf-ol, ir-eidd-io, imp-ied-ig, if-el-der, judd-ew-on. Llad-rat-ta, lled-neif-rŵydd, llôn-ydd-wch, lli-of-og, llyth-yr-au. Madd-eu-ant, medd-yl-iau, mor-wŷn-ig, mwrth-ol-ion, myrdd-iwn-au. Nat-tur-ol, ne-wŷn-llyd, ni-weid-ol, nôd-ed-ig, nos-weith-iau. Oed-ran-us, och-en-aid, of-er-edd, ofn-ad-wy, o-leu-dēg, ol-wŷn-og. Pâb-ell-au, pib-ell-ŷdd, pob-ydd-ion, pŵr-ed-ig, pyd-ēw-au. Rhâd-ol-deb, rhed-eg-wŷr, rhod-ien-wŷr, rhyw-iog-edd, rhin-wedd-ol. Sâ-cra-ment, sêr-ydd-ion, sid-an-nau, sod-om-iaid, sych-dir-oedd. Tâd-ol-iaeth, tir-ion-deb, trêf-tâd-aeth, tŵr-ed-ig, ty-wyll-wch. Uch-el-der, ud-can-wŷr, uf-udd-dod, un-ion-deb, ūrdd-ed-ig. Ych-yd-ig, ymad-rôdd, yn-yf-oedd, yf-gol-ion, yf-gat-fydd.

Geiriau o Bedair hyd faith Sillaf.

ADD-ew-id-ion, am-ryf-ûs, an-rhyd-edd-us, athraw-iaeth-au. Bôn-hêdd-ig-ion, bûdd-ig-ol-iaeth-us, bych-an-ig-in. Cên-hed-laeth-au, cyn-north-wyad-au, cyf-new-id-iad-au. Dâd-ym-chwel-iad-au, dymŷn-iad-au, di-ni-weid-rwŷdd. Ed-if-eir-wch, er-fyn-iad-au, eu-lŷn-add-ol-iaeth, eth-ol-ed-ig-aeth. Ffoad-ur-iaid, ffyn-nid-wŷdd-en, ffyn-non-ell-au. Iâch-awd-wr-iaeth. Lla-wên-ych-wch, lly-wod-raeth-wŷr.

Nat-tur-

Nat-ter-iol-deb. Oer-fel-gar-wch. Pre-sen-nol-deb.
Rhyw-iog-aeth-au. Syn-hwyr-ol-deb. Tra-gy-wydd-
ol-deb. Yf-cri-fen-ed-ig-aeth-au.

(N. B. *Da fyddai bod yn byddysg, ar y pethau uchod, cyn anturio ymbellech. Rhoddaf yma rai o Enwau birlon yr ysgrythur Lan : i'w spello meron amser cyfaddas.*)

A-BEL-miz-rä-im, A-bèl-bèth-ma-ä-ca, A-do-ni-be-
sec, A-lecf-an-dri-a, A-ha-su-er-us, A-ri-ma-the-a,
A-pol-lo-ni-a. Ba-al-pe-ra-zim, Be-ro-dac-ba-la-dan.
Cap-pä-do-ci-a, Ce-dor-la-ö-mer. Di-ö-ny-si-us. E-pa-
phro-di-tus, E-thi-o-pi-a, E-fil-me-ro-dac. Hi-e-ra-pò-
lis. La-ö-di-ce-a. Ma-ce-do-ni-a, Ma-her-sa-lal-haf-
baz, Ma-ha-la-le-el. Ne-bu-cad-naz-zer. O-ne-siph-
rus. Phi-la-del-phä-a. Thef-fa-lo-ni-ca. Tig-lath-pil-
ne-zer. Zapli-nath-pa-ä-ne-a.

III. *Rhannau o'r* YSGRYTHUR LAN. *A rhai o*
ERTHYCLAU *yr* EGLWYS *Sefydledig, i'w Dar-*
llain a'u hysfryied, cyn myned ymhellach.

S A L M I.

GWYN ei fyd y gŵr ni rodia ynghyngor yr annu-
wiolion, ac ni saif yn ffordd pechaduriaid : ac nid
eistedd yn eisteddfa gwatwarwyr. Ond fydd â'i ewy-
llys ynghyfraith yr Arglwydd : ac yn myfyrio yn ei
gyfraith ef ddôdd a nos. Ac esfe a fydd fel pren wedi
ei blannu ar lan afonydd dyfroedd, yr hwn a rŷdd ei
ffrwyth yn ei bryd : a'i ddalen ni wŷwa ; a pha beth
bynnag a wnel, esfe a lwŷdda. Nid felly y bydd yr
annuwiol : ond fel mân ūs yr hwn a chwâl y gwŷnt
yinaith. Am hynny yr annuwiolion ni safant yn y farn :
na phechaduriaid ynghynnulleidfa y rhai cyfiawn. Canys
yr Arglwydd a edwyn ffordd y rhai cyfiawn : ond ffordd
yr annuwiolion a ddifethir.

S A L M XXIII.

YR Arglwydd yw fy Mugail : ni bydd eisiau arnaf.
Ese a wna im'orwedd mewn porfeydd gwelltog :
ese a'm tywŷs ger llaw'r dyfroedd tawel. Ese a ddych-
wel fy enaid : ese a'm harwain ar hŷd llwybrau cyfi-

awnder er mwyn ei Enw. Ië, pe rhodiwn ar hŷd glŷn
cysgod angau, nid osnaf niweid : canys yr wyt ti gyd â
mi ; dy wialen a'th ffôn a'm cyfurant. Ti a arlwyi fort
ger fy mrôn yngŵydd fy ngwrthwynebwyf : iraiſt fy
mhen âg olew ; fy phiol fydd lawn. Daioni a thrugaredd
yn ddiau a'm canlynant holl ddyddiau fy mywyd : a
phrefwyliaf yn nhŷ 'r Arglwydd yn dragywydd.

1 Pedr iii 8.

BYddwch oll yn unfryd, yn cŷd-oddef â'ch gilydd ;
yn caru fel brodyr, yn drugarogion, yn fwynaid :
nid yn talu drwg am ddrwg, neu sên am sên ; eithr,
yngwrthwyneb, yn bendithio ; gan wybod mai i hyn
y'ch galwyd, fel yr etifeddoch fendith. Canys y neb a
ewyllysio hosi bywyd, a gweled dyddiau dâ, attalied ei
dafod oddi wrth ddrwg, a'i wefusau rhag adrôdd tŵyll.
Gocheled y drwg, a gwnaed y da ; ceisied heddwch, a
dilyned ef. Canys y mae llygaid yr Arglwydd ar y
rhai cyflawn, a'i glustiau ef tu âg at eu gweddi hwynt :
eithr y mae wyneb yr Arglwydd yn erbyn y rhai fy yn
gwneuthur drwg. A phwy a'ch dryga chwi, os bydd-
wch yn dilyn yr hyn fydd dda ? Eithr o bydd i chwi
hefyd ddioddef o herwydd cyfiawnder, dedwydd ydych :
ond nac ofnwch rhag eu hofn hwŷnt, ac na 'ch cynhyr-
fer ; eithr sancteiddiwch yr Arglwydd Dduw yn eich
calonnau.

ERTHYCLAU.

ERTHYCL X. *Am Ewyllys Rhŷdd.*

CYfryw yw cyflwr dŷn, wedi Cwŷmp *Adda*, n'as gall
o'i nerth naturiol a'i weithredoedd da ei hun ym-
chwelyd nac ymddarparu i Ffŷdd, ac i alw ar Dduw :
o herwydd pa ham ni allwn ni wneuthur gweithredoedd
dâ, hôff a chymmeradwy gan Dduw, heb Râs Duw
trwy Grist yn ein rhagflaenu, fel y bo ynom ewyllys da,
ac yn cyd-weithio â ni, wedi y dël ynom yr ewyllys dâ
bwnnw.

ERTHYCL

ERTHYCL XI. *Am Gyfiawnhâd Dŷn.*

FE'N cyfrifir yn gyfiawn ger brôn Duw, yn unig er mwyn Haeddedigaethau ein Harglwydd a'n Hachubwr Iesu Grist, trwy Ffŷdd, ac nid o herwydd ein gweithredoedd neu ein haeddiant ein hunain. Am hynny Athrawiaeth gwbl-iachus, dra-llawn o ddiddanwch, yw, Mai trwy Ffŷdd yn unig y'n cyfiawnhêir ni; fel yr hyspysir yn helaethach yn yr *Homili* am Gyfiawnhâd.

ERTHYCL XII. *Am Weithredoedd da.*

ER na ddichon Gweithredoedd da, y rhai yw ffrwyth Ffŷdd, ac fy'n canlyn Cyfiawnhâd, ddileu ein pechodau, a gôdddef eithaf cyfiawn Farn Duw; etto maent yn foddlon ac yn gymmeradwy gan Dduw yng Nghrist, ac yn tarddû yn angenrheidiol allan o wir a bywiol Ffŷdd; yn gymmaint ac y gellir adnabod Ffŷdd fywiol wrthyt hwy, mor amlwg ag y gellir adnabod y Pren wrth y ffrwyth.

ERTHYCL XIII. *Am Weithredoedd cyn Cyfiawnhâd.*

NID yw'r gweithredoedd a wneler cyn (cael) Grâs Crist, ac Ysprydoliaeth ei Yspryd ef, yn boddloni Duw, yn gymmaint ag nad ydynt yn tarddu o Ffŷdd yn Iesu Grist; ac nid ynt chwaith yn gwneuthur dynion yn addas i dderbyn Grâs, neu (fel y dywaid yr Ysgol-Ddifynwyr) yn haeddu Grâs o gymhesurwydd: eithr yn hytrach, am nad ydis yn eu gwneuthur megis yr ewyllysiodd ac y gorchymynodd Duw eu gwneuthur hwynt, nid ydym yn ammeu nad oes natur pechod ynddynt.

ERTHYCL XVIII. *Am Gaffael Iachawdwriaeth dragywyddol trwy Enw Crist yn unig.*

YMae 'n rhaid hefyd cyfrif yn felddigidig y sawl a ryfygant ddywedyd y bydd pob dŷn yn gadwedig trwy'r Gyfraith neu 'r Sekt y mae yn ei phroffesu, os bydd efe diwyd i lunio ei fuchedd yn ol y Gyfraith honno, a Goleuni Natur. Canys y mae 'r Ysgrhythur Lân yn gosod allan i ni yn unig Enw Iesu Grist, trwy'r hwn y bydd raid i ddynion fod yn gadwedig.

III. *Catechism*

IV. *Catechism Eglwys LOEGR.**Cwestiwn.***BETH** yw dy Enw Di?*Atteb. N. neu M.**Cwest. Pwy a roddes yr Enw hwnnw arnat ti?**Atteb. Fy Nhadau-bedydd a'm Mamau-bedydd wrth fy medyddio; pan ym gwnaeth-pwyd yn Aelod i GRIST,—yn Blentyn i Dduw,—ac yn Etifedd teyrnas Nef.**Cw. Pa beth a wnaeth dy Dadau-bedydd â'th Famau-bedydd yr amser hwnnw drofot ti?**Att. Hwyl a addawfant ac a addurnasant Dri pheth yn fy enw: Yn gyntaf, ymwrthod o honof â Diabol ac a'i holl weithredoedd,—a rhôdres a gôrwaedd y Byd auwir hwn,—a holl bechadurus chwantau'r Cnawd.—Yn ail, bod i mi gredu holl byngciau Ffydd GRIST.—Ac yn drydydd, cadw o honof wŷnfydedig Ewyllys Duw a'i Orchymmynnion, a rhodio yn yr unrhyw holl ddyddiau fy mywyd.**Cw. Onid wyt ti yn tybied dy fod yn rhwŷmedig i gredu ac i wneuthur megis yr addawfant hwy drofot ti?**Att. Ydwys yn wir; a thrwy nerth Duw felly y gwnâs. Ac yr wyl yn mawr ddiol h i'n Tâd nefol, am iddo fy ngalw i gyfryw stat Jechydwrïaeth, trwy IESU GRIST ein Jachawdur.—Ac mi a attolygaf i Dduw roddi i mi ei Râs, môdd y gallwyf aros yn yr unrhyw holl ddyddiau fy einioes.**Cw. Adrôdd i mi Fannau dy Ffydd.**Atteb.*

CREDAF yn Nuw Dâd Hollgyfoethog; Creawdwr nef a daear:—Ac yn IESU GRIST ei un Mâb-Ef, ein Harglwydd ni:—Yr hwn a gaed trwy yr YSPRYD GLAN; a aned o Fair Porwyn:—A ddioddefodd dan Bontius Pilatus; a groeshoeliwyd; a fu farw, ac a glâddwyd; a ddisgynnodd i uffern. Y trydydd Dydd y cyfododd o feirw:—A esgynnodd i'r Nefoedd, ac y mae yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dâd Hollgyfoethog:—Oddi yno y daw i farnu byw a meirw.—Crêdaf yn yr YSPRYD GLAN,—Yr Eglwys lân Catholic; Cymmun y Sanct,

y Sainſt,—Maddeuant pechodau,—Adgyfodiad y cnawd,—
a'r Bywyd tragywyddol. *Amen.*

Cw. Pa beth yr wyt ti yn ei ddyfsgu yn bennaf yn y
pyngciau hyn o'th Ffydd?

Att. Yn gyntaf, yr wyf yn dyfsgu credu yn Nuw
DAD, yr hwn a'm *gwnasth* i, a'r holl fyd.

Yn ail, yr ydwyf yn dyfsgu credu yn Nuw FAB, yr
hwn a'm *prynnodd* i, a phob rhyw ddŷn.

Yn drydydd, yr wyf yn dyfsgu credu yn Nuw
YSPRYD GLAN, yr liwn fydd y'm *sanſeiddio* i, a holl
etholedig bobl DDuw.

Cw. Ti a ddywedaiſt, ddarfod i'th Dadau-bedydd
a'th Famau-bedydd *addaru* drosot ti, fod i ti gadw
Gorchymynnion Duw: Dywed dithau i mi, pa *nifer*
fydd o honynt?

Att. Dêg.

Cw. Pa rai ydynt?

Atteb.

Y Rhai hynny a lëfarodd Duw yn yr ungeinfed
bennod o *Ecsodus*; gan ddywedyd; *Myfi* yw'r
Arglwydd dy DDuw, yr hwn a'th ddûg di ymmaith o
dir yr *Aipht*, o dŷ y *caethiwed*.

I. Na fydded i ti dduwiau eraill onid MYFI.

II. Na wnâ it' dy hûn *ddelw* gerfiedig, na llûn dim
ar y fydd yn y nêfoedd uchod, neu yn y ddaear ifod;
nac yn y dwfr tân y ddaear Na ostwng iddynt, ac na
addola hwynt: oblegid myfi yr Arglwydd dy DDuw
wyf DDuw *eiddigûs*, yn ymweled â *pechodau'r* tadau
ar y plant, hŷd y drydedd a'r bedwâredd gënhedlaeth
o'r rhai a'm *casânt*; ac yn gwneuthur trugaredd i fili-
oedd o'r rhai a'm *cârânt*, ac a gadwant fy Ngorchym-
mynnion.

III. Na chymmer Enw yr Arglwydd dy DDuw yn
ofer: canys *nid* gwirion gan yr Arglwydd yr hwn a
gymmero ei Enw Ef yn ofer.

IV. Côfia gadw yn *sanſaidd* y dydd Sabboth.
Chwe' diwrnod y *gweithi*, ac y gwnai dy holl waith;
Eithr y *seithfed* dydd yw Sabboth yr Arglwydd dy
DDuw: Ar y dydd *hwnnaw* na wna ddim gwaith,—
tydi, na'th fâb, na'th ferch, na'th wâs, na'th forwyn,
na'th anifail, na'r dyn *dieithr* a fyddo o fewn dy byrth.

Canys

Canys mewn *chwe'* diwrnod y gwnaeth yr Arglwydd nef a daear, y môr, a'r hyn oll fydd ynddynt, ac a *orphayrfodd* y Seithfed dydd. O herwydd pa ham y *ben-dithlodd* yr Arglwydd seithfed dydd, ac a'i *sancteiddiodd* ef.

V. *Anrhydedda* dy Dād â'rh Fam; fel yr estynner dy ddyddiau ar y ddaear, yr hon a rýdd yr Arglwydd dy Dduw i-ii.

VI. *Na ladd.*

VII. *Na wnâ odineb.*

VIII. *Na ladrattâ.*

IX. *Na ddwg gam* dystiolaeth yn erbyn dy gymmydog.

X. *Na chwennych* dy dy gymmydog; na chwennych wraig dy gymmydog: na'i wâs, na'i forwyn, na'i fych, na'i assyn, na *dim* a'r fydd eiddo.

Cw. Beth yr wyt ti yn ei ddysgu yn *bennaf* wrth y Gorchymynion hyn?

Att. Yr ydwyf yn dysgu *Dau* beth: fy nylled tu ag at Dduw, a'm dyled tu ag at fy nghymmydog.

Cw. Pa beth yw dy ddyled tu ag at Dduw?

Att. Fy nylled tu ag at Dduw yw, *credu* ynddo, ei *afni*, a'i *garu* â'm *holl* galon, â'm holl feddwl, â'm holl Enaid, ac â'm holl nerth;—ei *addoli* ef,—*diolch* iddo,—*rhôddi* fy holl *ymddiried* ynddo,—*galw* arno,—anrhydeddu ei *sanctaidd Enw* ef—a'i *Air*,—a'i *Wafanaethu* yn *gywir holl* ddyddiau fy mywyd.

Cw. Pa beth yw dy ddyled tu ag at dy Gymmydog?

Att. Fy nylled tu ag at fy nghymmydog yw, ei *garu* fel fi fy hun,—a gwneuthur i *bob* dŷn megis y chwennychwn iddo wneuthur i minneu:—Caru o honof, anrhydeddu, a chymmorth, fy Nhâd â'm Mam:—Anrhydeddu, ac ufuddhâu i'r *Brenin* a'i *Sŵyddogion*:—Ymddarostwng i'm *holl* Lywrawdŵyr, Dyfgawdŵyr, *Bugeiliaid ystrydol*, ac Athrawön:—Ymddwyn o honof yn *ostynedig*, gan berchi pawb o'm gwell:—Na wnelwyf niwaid i *neb* ar air, na gweithred:—Bod yn *gywir* ac yn union ym *mhob* peth a wnelwyf:—Na bo na *châs*, na digafedd yn fy nghâlön i *neb*:—Cadw o honof fy nŵylaw rhag chwilenna a *lladratta*;—Cadw fy *nasod* rhag dywedyd cêlŵydd, cabl-eiriau, na drwg absen:—

Cadw

Cadw fy nghorff mewn cymhedrôldeb, fohrwydd, a di-
weirdeb:—*Na ehybyddwys ae na ddeisyfwys dda na*
golud neb arall;—eithr dysgu a llafurio yn gywir, i
geisio ennill fy mywyd, ac i wneuthur a ddyfswys, ym
mha ryw fuchedd bynnag y rhyngo bôdd i Dduw fy
ngalw:

Cw. Fy anwyl Blentyn, gwybýdd hyn ymma, nad
wyt ti abl i wneuthur y pethau hyn o honor dy hun,
nac i rodio yngorchymynion Duw, nac i'w wafana-
aethu ef, heb ei yspysol Rás ef; yr hwn fydd raid i ti
ddyfsgu yn wastad ymôrawl am dano trwy ddyfal weddi.
—Gan hynny moes i mi glywed a fedri di ddywedyd
Gweddi yr ARGLWYDD.

Atteb.

EIN Tâd, yr hwn wyt yn y nefoedd; Sancteiddier dy
Enw. Deued dy Deyrnas. Bid dy ewyllys ar a
ddaeu, megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni hedyw
ein bara beunyddiol. A maddau i ni ein dyledion, fel
y madduwn ni i'n dyledwr. Ac nac arwain ni i bro-
fedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Canys eiddat
si yw'r Deyrnas, a'r Gallu, a'r Gogoniant yn ôs Oef-
oedd. Amen.

Cw. Pa beth yr wyt ti yn ei erchi ar Dduw yn y
Weddi hon?

Att. Yr ydwyf yn erchi ar fy Arglwydd Dduw ein
Tâd nefol, yr hwn yw Rhoddwr pob daioni, ddanfon ei
râd arnaf, ac ar yr holl bobl; fel y gallom ei anrhyd-
eddu ef, a'i wafanaethu, ac ufuddhâu iddo megis y dylem.
Ac yr wyf yn gweddio ar Dduw, ddanfon i ni bob peth
angenrheidiol, yn gyftal i'n heneidiau, ac i'n cyrph; A
bôd yn drugarog wrthyf, a maddau i ni ein pêchodau:
A rhyngu bôdd iddo ein cadw a'n hamddiffyn yn mhob
perygl, ystrydol a chorfforol: A chadw o hono nym
rhag pob pêchod ac anwiredd, a rhag ein gelyn ysprydol,
a rhag angeu tragyryddol. A hyn yr ydwyf yn ei
gobeithio y gwnâ efe o'i drugaredd a'i ddaioni, trwy ein
Harglwydd Iesu Grist: ac am hynny yr wyf yn
dywedyd Amen, Poed gwir.

Cwestiwn.

PA sawl Sacrament a ordeiniodd Grist yn ei
Eglwys?

Att. Dau

Att. Dau yn unig, megis yn gyffredinol yn angenrhaid i *lechydwriaeth*;—sef, *Bedydd*, a *Swpper yr Arglwydd*.

Cw. Pa beth yr wyt ti yn ei ddyall wrth y gair hwn *Sàcrament*?

Att. Yr wyf yn dyall *arwydd* gweledig oddi allan, o *râs* ysprydol oddi fewn, a roddir i ni;—yr hwn a ordeiniodd CRIST ei hun, megis *môdd* i ni dderbyn y grâs hwnnw trwyddo,—ac i fod yn wyftl i'n *fscrâu* ni o'r grâs hwnnw.

Cw. Pa fawl *rhân* y fydd mewn *Sàcrament*?

Att. *Dŵy*; yr *arwŷdd* gweledig oddi allan, a'r grâs ysbrydol oddi fewn.

Cw. Pa *beth* wy'r *arwydd* gweledig oddi allan, neu'r *fifr* yn y *Bedydd*?

Att. *Dwfr*:—yn yr hwn y *beddyddir* un, Yn Enw'r TAD, a'r MAB, a'r YSPRYD GLAN.

Cw. Pa beth yw'r grâs Ysprydol oddi fewn?

Att. *Marwolaeth* i *bechod*, a genedigaeth newydd i *gyflawnder*:—cauys, gan ein bod ni wrth naturiaeth wedi ein geni mewn *pechod*, ac yn blant *digofaint*;—trwy *Fedydd* y gwneir ni yn blant *grâs*.

Cw. Pa beth *ddisgwylir* gan y rhai a fedyddier?

Att. *Edifeirwch*, trwy'r hwn y maent yn *ymurthod* â *phechod*;—a *Ffŷdd*, trwy'r hwn y maent yn ddiyscog yn *credu* addewidion Duw, y rhai a *wneir* iddynt yn y *Sàcrament* hwnnw.

Cw. Pa *ham* wrth hynny y *bedyddir* plant *bychain*, pryd na's gallant o herwydd eu *jeuengtid*, *gyflawni* y *pethau* hyn?

Att. *Oblegid* eu bod yn *addarw* pob un o'r ddau trwy eu *meichiau*: yr hwn addewid pan ddelont i *oedran*, y maent hŵy eu *hunain* yn rhwŷm i'w *gyflawni*.

Cw. Pa *ham* yr ordeiniwyd *Sàcrament Swpper yr Arglwydd*?

Att. Er mwyn *tragywyddol* gôf am *aberth* diodde-faint *marwolaeth* CRIST,—a'r *llêshâad* yr ydym ni yn ei dderbyn oddiwrtho.

Cw. Pa beth yw y rhan oddi allan, neu'r *arwŷdd*, yn *Swpper yr Arglwydd*?

Att. *Bara*

Att. Bara a guin y rhai a orchymynodd yr
Arglwydd eu derbyn.

Cw. Pa beth yw'r rhan oddi fewn, neu'r peth a
arwyddaceir?

Att. Corph a gwaed Cryst ydym ni hysbysu'r mae'r ffydd
loniaid yn wir ac yn ddiaid yn eu cymmeriadau eu
derbyn yn Swpper yr Arglwydd.

Cw. Pa leihâd yr ydyd ni yn eirgael wrth gym-
meryd y Sacrament hwn?

Att. Cael cryfhau a diddannu ein heneidiau trwy
gorph a gwaed Cryst,—megis y mae'n cyrrhyn cael
trwy'r bara a'r govin.

Cw. Pa beth fydd i'r rhai addel i Swpper yr Ar-
glwydd ei ddechur?

Att. Eu hili eu hantain,—a ydynt hwy yn twio di-
feiriol am eu pêchodau a aeth hiliau,—ac yn siccr somati-
nu dilyn buchedd newydd,—a oes ganddyn ffydd
fywiol yn nhrugaredd Dduw trwy Cryst,—gyd â
diolchus gôf am ei anghwyl,—ac a ydynt hwy mewn
cariad perffwrth â phob Dyn.

Cw. Hyfforddiadau i ddarlloyn yn ddysallus.

1. **BYDDWCH** ofalus i arferu seinio pob llythyr
â gair bychan, mor eglur a rhai mwyaf; llyspê-
liwch y geiriau'n hytrach yn leich meddwl, nac yngh-
lywedigaeth y gwrandawr.

2. Bydded eich llais â'ch fôn wrth ddarlloyn, yr un
môd ac wrth siared; heb ymattferu faint ddiethr,
neu soniarus, fel pe bydded yn tebyg, fodd eich llais
chwi, yn fwy effeithiol ar y Gwrandawr, na'r awro-
iaeth a fyddo ger eich brôn.

3. Cymatewch ofal rhag prysuro rhai geiriau'n rhy
fyr-bwyl, neu ymarfer attal, neu gam ddywedyd;
nes y byddo'r laith gynefin, i'w chlyweid megis laith
ddiethr.

4. Bydded uchder eich llais, mor uchel ac y clywo
pawb yn y neu yr Afell; beth bynnag fyddo'r Braich:
eithr mewn ymadroddion pwysig, gellir codi'r llais ych-
ydig yn uwch.

B. Bydd-

5. Byddwch ofalus i ymattel yn y llê byddo'r *attaliadau* 'n gofyn; felly, y gwna'r gwrandaŵyr ddëall yr athrawiaeth, a chwithieu gael amfer i gymmeryd elch *anadl*, a phârâu i ddarllain. Cymmerwch ofal rhac darllain ymadroddion byrrion yn rhy brysur; na rhai dŵysion hirion, yn rhy arafaid.

6. Megis y dylai'r *pwys* mwyaf fod ar ryw *fillaf* o'r gair; Felly hefyd dylai fod ar ryw *Air* o'r ymadrodd, lle byddo grym y matter yn sefyll: *Fforch gapan*, *Nôd ymosymiad*, a *Rhyfedd-nôd*, sy'n hŵyllo'r darlennnydd (rhan amlaf) i'r fân y dylai fod, yr hyn amlygir yn ganlynnol.

7. Ystyriwch pa *Destûn* a fyddo gennych mewn llaw, os rhyw hanes gyffredin, nid rhaid rhôddi cymaint o *bwys*, a phe bae Bennod o'r *Bibl*, *Cyngor*, neu *Bregeth*, yr hyn a ddylid eu llefaru'n glir a dŵysaid.

8. Gwrandaŵch yn ddyfal ar Ddarlennwyr cywir, eu trefn, gostyngiad a chyfodiad eu llais; felly gellwch ddyfsgu eu hârfierion, yn yr hyn fydd dda.

9. Bydded i'r rhai fynno ddarllain yn gywir, arferu â darllain yngwydd rhai deallgar; a byddant ddiolchgar am bob addysg: a chymmerant gerŷdd yn dirion.

10. Bydded i chwi ddarllain pob *llyfrau* da, ac yn enwedig yr *Ysgrythurau* 'n arafaid; gyd âg erfyniad ffyddlon am i Dduw roddi ei *sendith* arnynt, er gogoniant ei enw mawr, a llefâd eich *eneidiau* anfarwol; heb yr hyn ni wna y *Rheolau* mwyaf cywain, ond gadel y cyfan heb sendith, a pheri i *Ddŷn* ymffrfio, o'i wybodaeth: y mae Dysgeidiaeth, yn llaw-forwyn gymmws i *Dduwioledd*; etto, ni chaiff hi bŷth, gŷd ottifeddu â mab y wraig rŷdd.

VI. *Am bwysfeg eiriau.* Emphasis.

Y MAE rhai geiriau mewn ymadroddion yn cael eu galw felly, oblegid eu bôd yn *Destŷn*, *grym*, *yfprŷd*, neu *digweli* yr ymadrodd neu'r Araith. Fel y gwelir Siimpl yn Neh. VI. 11. *A ffu gwr o'm bâth i.* Y gair bychan i yw'r mwyaf pwysig. Rhôddi pwys ar *Air*, yw ei fynegi ef gŷd â mŷy o *rym* nac eraill, y Rheoliw adnabod yw hôn, "Ystyried beth yw prif fwriad y
" llefarwr

"llefarwr neu'r sgrifennwr," a'r gair hwnnw, sy'n dangos bwriad pennaf yr *Araithydd* yw'r pwysig *Air*; oblegid y cyfryw *Air* neu *eiriau*, (mae debig) y llaniwdd yr holl *Araith*. Rhai cyfarwyddiadau i'w hadnabod hwynt.

1. Pan ofynnir *cwestiwn*, y pwys a rhoddir ar y gair hwnnw, megis, *Pwys fydd yna? Beth yw'r matter?* Etto nid ydyw bob amfer felly chwaith, gofynnir, *pwys oedd y dyn Cryfaf?* neu'r *doethaf?* Yn y cyfryw ymadrodd, y *doethaf* ar *cryfaf*, yw'r *Pwysig eiriau*.

2. Pan fo *Dau air* yn cael eu gosod yn gyfer groes i'w gilydd, dylai'r ddau air fod yn bwysig eiriau, megis, "Os *hwy* a *redant ninnau* a *redwn*; canys y mae "ein *traed ni*, *cystal a'u traed hwythau*," yn yr ymadroddion hyn, *hwy*, *ninnau*, *ein* a *hwythau* yw'r pwysig eiriau. Er eglaro'r matter hwn yn helaethach, ystyriwch y cwestiwn byr canlynol. "A ddichon gŵr o'm "bâth i, gerdded i mewn trwy'r porth yr awr'on?" Os pwysaf ar y gair gŵr, yr Atteb fydd, na ddichon; eithr *plentyn* a ddichon gerdded, Os pwysaf ar y gair *porth*, yr atteb fydd na ddichon, eithr rhaid iddo fyned trwy'r *drws mawr*; os pwysaf ar y gair yr *awr'on* yr atteb fydd na ellir, onid gallafach *Ddae* gerdded i mewn. Pa fodd y gallafid Atteb yn gywir, oddieithr rhoddi pwys ar y pwysig *Air* neu *eiriau*.

Am y Sillafau ar môdd i'w rhannu.

Y MAE amryw fath o Sillafau rhai o un o'r Bogeuliad, sef *a, e, i, o, y*. Gelwir hwy *Bogiliaid*, am eu bod yn cŷd leisio â'r *Cydsseiniaid* yn hwylus. Gwnnair sillaf yn gyffredin o ddwy lythyren, megis, *ab, eb, Ec*. Weithieu o dair megis *aur*, weithieu o bedair, megis *corn*, Bryd arall o Bump fel *gwrës*, Ac yn ansynych o chwech sef *gwnarwn*. Pan ddigwyddo rhai geiriau anhaŵdd gwybod, pa un a'i sillaf a'i Dwy ydynt, megis, *Bagl, berw, enw, marw*; y rheol yw eu treiglo neu eu hyflun ymlaen yn llyn, *Baglau, berwi, enwau, marwpl*: a chan eu bod yn ddwy Sillaf yn y Rhif *tsifog*, rhaid eu bod yn un Sillaf, yn y rhif *unigol*. Pan fyddo geiriau hirion, rhanner hwy lle byddo dwy *Gydsain* ynghyd oddieithr *ch, dd, ff, ll, ng, th, ph*: neu ddwy o'r

Bogethaid megis yn yn y gair Cym-ra-eg. Ymhell-
ach pan fyddon, neu m, yn telfynu gair byr, megis,
anian, gorchymyn, gelyn, llyn, &c. a bod achos i w
hytyn, fel hyn, aniamol, gorchymynion, gelynnion, llyn-
noedd. Felly ymhob lle yn ol Rheolau, y Parchedigion
Mr. Edm. Prys, a Mr. Dafies, o Falkwyd; Eithr y mae
rhai awdwyr diwedder, yn peidio âg arferu rhai o
honynt.

VII. *Am Llythrennau a geiriau Pennigol ac Italiaidd.*

Llythrennau Pennigol yw'r cyfrîw (ai, arferir yn
yr Egwylldor gyntaf, y ddydd a'r Bumed; Hwý
a elwir felly am eu bod yn cael eu harferu, i ddechreu
a phennodi pethau: sef,

1. Pob arith, neu Bennod, a ddylai ddechreu a Llyth-
yren o ddyfnder dwý neu dair llinell pa un bynnag a'i
Argraffedig a'i Sgrifennedig a fyddant.

2. Pob ymadrodd cryno, gwairb Awdwyr eraill;
ddylai ddechreu a llythyren bennigol fel HYN, o lawn
wyneb.

3. Holl enwau dynion, sefyddau, gwledydd, dinaso-
edd, llongau trêfydd, ynysoedd, a mynyddoedd, &c.
ddylai ddechreu felly.

4. Enwau yr ARGLWYDD, a'i holl Brîddoliae-
thau, Angelion, Seintiau, â'r Yspryd Glân, a llûr
ffurfafen.

5. Ar ol pob Diwedd-nôd, Paragraph, a dechreu
matter newydd.

6. Holl Greâduriaid y môr, â'r tir: da a drwg.

7. Hôll Adnodau yr Ysgrîthûr lân. A dechreu pob
llinnell mewn cynganedd, ddylai ddechreu'r un môdd.

8. Llythyrennau am Raddau Dysgeidiaeth dynion
(yr hyn a eglûrir yn y blaen) Rhan o Air yn lle'r cyfan.

9. Yn yr awser gynt, arferid pob Cadarnenwau, a
Gwennenwau i ddechreu a phennigol Llythyrenau, yr
hyn adawyd heibio yn yr oes hon.

10. Canfyddir yn y BIBL, yn enwedig yn yr hên
DESTEMENT, eiriau o bennigol Llythyrennau, megis
yn gyflawn arwynebiad, sef, ARGLWYDD, YDW YF,
YR HWN YDWYF, &c. Yr hyn fy'n dangos fôd yr
enwau

enwau hynny ôl, yn tarddu oddi wrth yr Enw JEHO-FA. Ac ymhob lle, y maent yn llai eu hwynebau fel hyn ARGLWYDD, Duw, &c. Mae'n dangos eu fod yn tarddu oddi wrth ryw air arall o'r Hebraeg sef ADON, a'r cyffelyb o'i Enwau ef. Pan ganfyddir geiriau o'r fâch, mewn darlenniad maent yn arwyddo fod y peth yn bwŷfug. Y geiriau *Italaid* yn gyffelyb i scrifen, Hwy arferir i wahaniaethu pethau, megis,

1. Rhagymadrôdd *Llyfrau*, ac weithiau eglûrhâd ar air neu eiriau: Cynhwysiad *Pennodau*, a Brig ddalenau'r BIBL, &c.

2. Siamplau, Gwrthadadleuon, â chwestiwnau.

3. Gair neu ymadroddion, o'r Scrythur, neu *Awd-awyr* eraill er cadarnhau'r peth a fyddo mewn llaw: oni ellir gwahanniaethu'r llaw wrth scrifenu: yr Argraffwyr a'u hadnebydd wrth dynnu llinnell ddû, dan y gair neu'r ymadroddion.

4. Pan ganfyddir geiriau *Italaid* yn adnodau'r BIBL, Nid yw y cyfryw eiriau i'w cael yn yr *Hebraeg*, na'r Groeg, Eithr y *Cyfieithwyr* a'u chwânegodd, i gyflawni'r synwyr neu iw eglûrhau ef. Y mae rhai'n myned heibio iddynt, ac yn cael y synwyr.

Yr Egwyddorion duon elwid Print yr Eglwys, oblegid i'r *Llyfr gaweddi gyffredin*, at BIBL Mawr, gael eu hargraffu â hwynt: eithr nid ydys yn bresennol yn eu harferu hwy, oddieithr yn ACT y *senedd-dy* (Parliament) neu ryw gyhoeddiad *Brenhinol* arall. Y mae yr Egwyddor a EATHYCLAU *Llanbeth* wedi eu hargraffu yma hwynt, rhag eu hanghosi.

VIII. Ynglŷch y Gôrddigannau (Circumflexes.)

GORDDIGANNAU y gelwir y capiau bychain, sydd yn cael eu harferu uwch ben y *Bogestlaid*, *â, ê, î, ô, û, ŷ*. Lle y byddo y Capiau hyn. Dylid fwnio'r llythyren honno'n bŵllais, *Hâd, hêdd, hîn, mân, lîn, hwy, hŷdd*: â' r lle na byddant dylid eu fwnio'n fyrrach, *hap, help, hîr, hion, hun, hoon, hyn*. Y maent hwydd yn cyfansoddi geiriau o wahanol feddwl, fel y gwelir ymlaen. Arferir hwydd hanner *gôrddigau*, uwch ben y *Bogestlaid*; y rhai sy'n cwtogi, neu'n eu byrrhau.

bŵy, *ſef*, à, è, ì, ò, ù, ŷ, megis y dylid eu hiarferu yn y geiriau ſy'n canlyn, *Calon, cen, Hin, a Hinnom, Fel, pŵmp, hŷont, gŵynt*, &c. &c.

Gofodir weithieu uwch bèn rhai o'r *Bogeiliaid*, *Ddau ditl*, y rhai a elwir *Bogeil-gydydd*, ſef à, è, ì, ò. Pan ſo uwch bèn y *Fogail olaf*, dylid ei ſwnio'n ſŷr, megis *Cymraeg*, *gwaelled*; Eithr pan fyddo'r *Fogail gentaf* wedi ei thitio ſelly, dylid ei ſwnio'n galed, ac ſel pe bae yno ddŵy lythŷren o'r un pèth, megis *lliaws, diau, dëall* nid hynny'n unig, ond eu rhanu'n ddŵy *Sillaf* hefyd.

IX. *Am yr Attaliadau.* Stops.

Y MAE chwê mât h o *Attaliadau* mewn *Llyfrau* *Argraffedig*; hŵy a ddylent fod mewn ſcrifen hefyd; y rhai oni ddëlr ſŷlw arnynt, ac attal y llais yn gyfatebol i'r unrhyw, ni ellir darllain yn ddeallgar. Hŵy a nodir ac a elwir yn *Gymraeg*, a *Saes'neg*, ſel y canlyn.

, Rhagwahân-nôd,	Comma.
; Hanner dryll ymadrôdd,	Semicolon.
: Y Ddwy-big,	Colon.
. Diwedd-nôd,	Period.
? Nôd ymofyniad,	Note Interrogation.
! Nôd Rhyfeddu,	Note Admiration.

1. *Y Rhagwahânnôd*, yŵr lleiaf o'r holl *Attaliadau*; er hynny ni ellir bôd hebdo: ſel y dyaller yn well wrth y ſiampiau canlynol. "Pa un bynnag ai Paul, ai Apôlôs, ai'r bŷd ai'r bywŷd, ai pethau preſennol, ai pethau i ddŷfod." Dylid atal y llais wrth hwn, tra dywedir, *un*.

2. *Hanner dryll ymadrôdd*; ſydd yn caell ei ofod i lawr ynghylch hanner ſynwŷr yſ ymadrôdd, megis, "Yr **ARGLWYDD** a wnaeth i ni bethau mawrion; am hynny yr ydym yn llawên. Sal." 123. 3. Y rhai a raglûniodd eſe, y rhai hynny a alwodd eſe; a rhai a alwodd eſe; y rhai hynny hefyd a gyfiawnbâdd eſe. Ac yn ſwy neillduol, pan fyddo rhyw gyferbyniad, megis, "A hyn a ſu rhai o honnoch chwi; eithr chwi a olchwŷd."

"a olchwŷd." Dylid attal y llais wrth y nòd hwn tra byddir yn rhifo, 1, 2. yn fuan.

3. *Dryll ymadrodd* : Sydd yn cael ei ofod, i benderfynu Dau neu chwaneg o ymadroddion; neu 'n hytrach, pân fyddo y rheswm, ymrôn wedi ei orphen : eithr bôd rhyw ychydig yn perthyn iddo ymhellach. — " Gwell yw golwg y llygaid nag ymdaith yr Eyaidd : hyn hefyd fydd wâgedd." Preg. 6, 9. " A bu hefyd yn nyddiau Dafydd, Dafydd blynedd o newyn ol yr ôl : " a Dafydd a ymosynodd ger bron yr **ARGLWYDD**."

2 Sam. 21, 1. Dylid attal llais wrth hwn, tra rhifir, 1, 2, 3. yn fuan.

4. *Diwedd nòd* : Y nòd hwn arferir ar ôl pob ymadrodd, a rhân o air, yn lle'r cyfan. Gwelwch siamplau am y Pedwar Attaliad hyn ynghyd. — " Am hymy dôs yn awr, atwain y bobl i'r lle a ddywedais wrthyf ; " wele fy Angel a â' th flaen di : a'r dydd yn ymwelwys yr ymwelaf a hwynt am eu pêchod." Eof. 32, 34. " A Ruth atebodd, Nac ersyn arnaf fi, ymadaw a thiy i gilio oddi ar dy ôl di ; Canys pa le bynnag a lletyech di y lletyaf sinneu : — dy **DDUW** di fydd fy **NUW** innu." Dylid attal y llais wrth y nòd hwn tra rhifir, 1, 2, 3. yn brysur. Eithr os byrrion fydd yr ymadroddion, megis, Llawenhewch yn wastadol : Gweddiwch yn ddibaid. Ymhob diin diolchewch &c. Gellir cymheryd llai o amser.

5. *Nòd ymosyniad* ? (Hwn a'r nefaf, a eilw rhai Nodau *Selfrwd*, am eu bôd, ar ol rhyw bethau cyffrous) Y nòd hwn a ofodir bôd amfer ar ôl rhyw Gwestiwn : y geiriau o'i flaen a ddylid, eu darllain ychydig yn uwch, fel hyn, " Pa beth a wna' fi ? " Attaliat y llais wrth hwn, megis wrth *Dryll ymadrodd*.

6. *Nòd Rhyfoddau* : Hwn arferir ar ôl pethau ar ythrol, Disymwth, dymmunol, ac ofnadwy, megis, " Oh ddyfnder golŷd doethineb Duw ! mor anchwiliadwy yw ei farnau ef ! a'i ffyrdd mor anolrhieinadwy ydyn ! " Syrthiodd Babilon ! Er amfer ef yw'r un ar Diwedd nòd, mor yw'r bôd.

Nodau : Hwn a'r nefaf, a eilw rhai Nodau *Selfrwd*, am eu bôd, ar ol rhyw bethau cyffrous) Y nòd hwn a ofodir bôd amfer ar ôl rhyw Gwestiwn : y geiriau o'i flaen a ddylid, eu darllain ychydig yn uwch, fel hyn, " Pa beth a wna' fi ? " Attaliat y llais wrth hwn, megis wrth *Dryll ymadrodd*.

7. *Nòd Rhyfoddau* : Hwn arferir ar ôl pethau ar ythrol, Disymwth, dymmunol, ac ofnadwy, megis, " Oh ddyfnder golŷd doethineb Duw ! mor anchwiliadwy yw ei farnau ef ! a'i ffyrdd mor anolrhieinadwy ydyn ! " Syrthiodd Babilon ! Er amfer ef yw'r un ar Diwedd nòd, mor yw'r bôd.

Nodau fulew.

Nodau	Eu Henwau	<i>Saisnaig.</i>
'	Sillafgöll,	Apostrophe.
-	Cyffylltnôd,	Hyphen.
"	Rhagwahandro,	Quotation.
()	Ymlang,	Parenthesis.
[]	Cromfachau,	Crotchet.

1. *Elwir Sillafgöll*, am fôd Sillaf, neu air yn colli, yn y lle y byddo hi'n sefyll; arferir hi'n synych i rwystrô drwgfain, mewn darllenniad: y mae sefyll ychydig uwchlaw'r llinnell, yn gyffredin yn lle *e ac y*, fel y gwelir, *a'i, a'r, a'th, a'u*; yr hyn sydd lawer haws, na dywedyd, *a ei, a yr, a yth, a eu*. Nid yw y nôd hon gymmwys, onid lle bo un o'r *Bogeuiliaid* yn diweddu; neu pan fyddo *e* neu *y* yn dechreu gair, *'hediad* yn lle *chediad*. *'Stol, 'Stafell, 'Scrifen*, yr hyn sydd esmwythach na dywedyd, *y'stol, y'stawell, y'sgrifen*. Arferir hi hefyd ynghanol gair, yn enwedig mewn. Prydyddiaeth, er mwyn byrrhau sillaf, *can's d'wyda's*, yn lle *cany's dywedais, &c. &c.*

2. *Cyffylltnôd*—Elwir felly, am ei fôd, yn cyffylltu dau air i'w llefaru ar yr un anadl, megis, *Deheu-lau Rhyw-aur, llaw-forwyn*: neu os na ellir rhoddi'r gair i gyd mewn un llinnell; rhodder sillaf neu Ddwy o honno â'r nôd hyn ar eu hol i ddangos fôd diwedd y gair yn y llinnell nesaf. Pan fyddo'n hir fel hyn—mae'n arwyydd fod gan yr *Ardder* chwaneg i'w ddywedyd, pe buasai gantho odfa a chyfystra. Pan rodder rhwng Pennodau neu adnodau y Bibl megis Aët. 10. 5—10. Mae dangos fod y matter yn cerdded o'r naill adnod i'r llall, sef o'r 5 hyd 10 fed.

2. *Rhagwahandro*. ["] Arferir o flaen ac ar ôl ymadroddion *'Scrythurol*, neu o waith *arddwyr* eraill; hwy arferir hefyd yn lle geiriau *stakidd*. "Y galon "sydd fwy ei thwyll na dim." Hefyd gwaith hen *Dadan*'r Eglwys, megis, Pwy bynnag sydd wedi ei argyhoëddi, a'i Gyfiawnhâu'n rhâd trwy Iesu Grist, (fel y dyweid *Bernard*.) "Ese a gyfaddef ei hûn yn "anhaeddianol, ac yn gŵbl analluog; i ddechreu, "na chario ymlaen, ddim o'r gwaith y mae Duw yn
" ei

" ei wneudur a'r o ef : Am hynny nac ymfroffied neb
 " ei *Erothys Rhifad*, na haeddiant *Gweillitedodda da*
 " chwaith."

3. *Yr ymffroffied*. (1) Y nŏdau hyn arferir i gau ym-
 adrŏdd bychan, ynghanol un a fyddo mwy, fel, " An-
 " rhydedda dy Dād a'th fām (yr hwn yw'r gorohymyn
 " cymraf mewn Addewid) fel y byddo da i ti." Gellir
 gŏstwag perh ar y llais wrth ddarlain yr ymadrŏdd
 canol : neu ei adel heibio a chael y synwyr yn gyflawn.
 Attaliad y llais, yw'r un a'r *Gwahannod*.

4. *Y Cromfachau*. [ ] Arferir i gau *Rhifnod*, ym-
 rig dalenau llyfrau, llythyren neu Air, y byddo achŏs
 fŏn am danynt : Y llythyren [a] gyfrifir yn un o'r
 Bogeilliaid, " Y gair Bychan [Dŷn] a ymfroffia lawer
 " yn y Byd mawr." N. B. Fod rhai'n bresennol, yn
 arfer y Nŏd hwn ar Nŏd o'r blaen i'r un pwrpas.

Nŏdau Cyfeiriad. a. uchelwyr yn llosg

Nŏdau Enwau. *Sae'n neg*. 8

Dŏsparth-nŏd, *Section*. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124

3. Y *Mynegys*. [O] Arferir yn fynnych iawn yr amser a aeth heibio ; i gyfeirio llygaid y Darllenydd, at ryw beth pwysig.

4. *Cwplydd* }. Arferir pan f'o Dair llinell mewn Prydyddiaeth yn cŷd benderfynu'n llythyrenol, viz.

'Does gallu gân y gw'cha' ei wëdd ;

Ymgadw bŷth o geuldod Bëdd.

Aŷn at Dduw 'n hŷtra b'o mewn hëdd. }

5. *Sëren-nôd*. [*] Yn yr *Ysgrithurau* sy'n cyfeirio'r Darllenydd, at amryw eiriau ; a sŷ raid i'r *Cyfeithwyr* gyfnewid ychydig arnŷnt : er mwyn eu dyall yn well.

6. *Bidag*. [†] Sydd yn dangos beth yw meddwl Llythyrenol y geiriau, yn yr Hebraëg neu'r Groëg, yn y BIBL.

7. Y *Ddwyblyg*. [||] Sydd yn dangos fôd y geiriau'n cael eu cyfeithu mewn amryw ddull a môdd gan *laithwyr*.

8. *Bêr*. [‡] Arferir i'r un pwrpas â'r Bidag. Y nodau cyffredin, arferir yn y Bibl ; yw llythyrenau mân yr Egwyddôr, eithr eu bôd yn sefyll ychydig uwchlaw y llinell, fel hyn, a, b, c, d, ac felly ymlaen, Yr achos nad yw yr Hên Destement â'r Newydd yn 'spello enwau dynion yr un môdd, ydyw, Am fôd yr hên Destement wedi ei Gyfeithu o'r Hebraëg ; â'r Newydd o'r Groëg.

X. *Am iauw ofodiad Geiriau. Orthography.*

A.

A, ac ac, (eiwir Cyfylltiaid) sydd yn cydio geiriau, gyd â eu gilydd, megis, Gŵr a Gwraig ; Hên ac Ieuangc ; Aŷr ac arian. Hefyd, á ac ag, (Ardd.) sy'n arwŷddocau gŷd â, neu trwy gymmorth.—Y *Pabistiaid* a dywŷllant á chëlwydd ; Dŷg hŷnt allan ég Aŷr ; “ Llenwir yr Aanuwiolion ag ofn, ac ag wŷ—“ iofain.” Arferir a, hefyd o flaen *Bersau*—Duw a ddywedodd, Barn a fydd ; yr enaid a becho ; ac o flaen rhyw Gwestiwn, A synnwch chwitheu fyned ymaith—Ai (Rha. ofynol) ai cyfreithlon yw hyn?—a'i yn lle a ei—Ar (Rha) ar yr allor aŷr ; ár, Tŷr wedi ei aredig ;

aredig; *a'r*, yn lle *a* yr. Am, *oblegid*, am wrando ho-
not ar lais dy wraig—(Cysf.) *am* geiniog. Hefyd, *am-
gylch*, Cadwyn *am* ei wddf; yr hwn *a'm* câr—Ann,
Enw merch—*an*, cyfnewid geiriau, bûddiol, ansuddiol,
&c.—Arch, Cist neu gôffr; arch, deisyfiad.—A'u—sydd
air *llisfog* *A'u* llygaid hŵy ill Dau agorwyd. Felly
llisfog yw pob geiriau fôn dŵedd ag *au*, megis,
Breichiau, bronnau, chwithau, ninnau, &c.

B.

Hôn a elwir Cydsfain gyfnewidiol; am fod ganddi
Ddwy chwaer iw chynorthwyo, fêf *m* ac *f* Bara, fy
mara, ei fara. Felly hefyd ym mhob geiriau'r un
môdd.—Bâch, offeryn; bach ychydig—Bâr, bwytta
llawer: bâr, darn haiarn—Brân, ehediad; brân, mal-
urion gwenith—Bêr i rostio cig; bêr, coes. Bûchod
iw godro; bychod, y gwrryw o'r geifr.

C.

Y llythyren hân elwir cydsfain, mae 'n gyfnewidiol,
chanddi Dair llythyren yw chynnorthwyo, fêf *h*, *g*, *ng*.
—Câr, ei gâr, fy nghâr, &c. Cader, ymddiffynfa; Ca-
dair, lle i eistedd. Câm, Tair troedfedd; Câm, an-
waftad; Cam, niweid—Câr, unrhyw berthynnâs; Câr,
offeryn i gario pethau. Clûd, Coad yn rhwym; Clyd,
tawol neu gynes. Còb, Dilledyn uchaf; Còb, dynnod
—Còg, trinnwr bwyd; Còg, aderyn—Côr, Càngell
eglwys; Cor, presyb ychen; còr dyn bychan—Crûd,
gwelu bychan; Cryd, mât o glwyf—Cûn, Arlwydd
neu bennaeth; cyn, arf—Cymmun, Bara a gwin
cysfregredig; Cymmyn, ewylllys olaf—Cÿn, o flaen;
Cyn, pa môr, cyn laned. Cymru, Gwynedd *a'r* deheu-
dir; Cymry, Trigolion cymru.

D.

Hôn elwir cydsfain gyfnewidiol; ac â gynnorthwyir
gân *Dd*, ac *n*, Megis, Dÿn, ei ddyn, fy nÿn. Dâ,
Anifeiliaid; da, anwyl, da wâs, da a ffyddlon—Dâw,
Mab ynghyfraith; daw addewid—Dihênÿdd, Enw
Duw; dihenydd, marwolaeth greulon—Dol, tir teg
a gwaftad; Dôl, offeryn i w rhoi am wddf ych Dôs,
disferyn; dos, gerry ymaith; *Dos* bwrw dy fâch i'r Môr,
Du, lliw tywyll; dy (*Rha. ber.*) Nâ chwennych Dÿ
dy

dŷ Gymmydog. Gwel y pedwar gair cyffelyb, Dy, dŷ, dŷ, di.

A gyfrifir yn un o'r Bogeiliaid, rhai gynt a'i harferant hi yn air. E ddywedodd hynny; yn lle Fe ddywedodd hynny.—Ei (Rhag.) Sydd air *unigal*. Ei ddyfgybllon a ddaechant atto.—Eich, sydd air llafog. Eich meibion a'ch merched: Eithir yr holl eiriau *Unigal* a ddylent ddiweddu ac *eu*, Angeu, boreu, ditheu, minneu, fiwrneu. Edrych *au*—Ewin, Corn: *bŷ*, neu fawd; ewyn, poer ynghylch y safn.

Nid oes un gair Cymraeg yn dechreu â'r llythyren hon; eithir hi arferir, i esmwythau'r geiriau y byddo, *b*, ac *m*, yn ei dechreu, Boreu, yn forcu—Marw, i farw, &c. &c.

Pf.

Y ddŵy llythyren hŷn, a gyfrifir yn un; a rhaid eu fwnio'n galed, megis, ffair, fion, fforch (Edn. Ph. ymlaen) Pfun, anadl; fŷn, prennau mewn llaw i rodio—Fflurf, trefn neu ddarluniad; ffurf, fraff neu gadarn.

G.

Elwir Cydsain gyfaewidiol, i *ng* ac *zw*, Gwās, fy ngwās, ei wās—Gan (cyl.) yn *gymuaint*, gan wneuthur o honot hyn—gan, trwy Llithiwyd *gan* ei chwant ei hun. Gefail, Gwaith-dy gôf; Gefail, Offeryn i drintân—Glân, hawddgar; Glân, wrth fôr neu afon.—Glŵth, moethus; glŵth, gwelu gwaél—Gwâl, gorweddfa rhyw Greadur; gwâl, mŷr o gerrig, &c.—Gwaedd, llêf uchel; gwaudd, merch ynghyfraith. Gwân, brathiad arf; Gwân, uno ychydig nerth—Gwâr, llariaidd; Gw., rhwng yr ysgwyddau—Gwedd, lau ychen, Gwên, Enw merch; gwên, Chwerthiniad. Gŵn, cochl Offeiriad; Gŵn, i faethu; gwn, gwybod yn hysbys—Gŵydd, ehedydd dôf; gwydd, presennol—gŵydd, mân goedydd.—Gwëydd, Offeryn i wâu; Gwëhydd, gweithiwr edafedd—Gwyl, Dydd parcheig; gwyl, Dyn diwair a phwylllog—Gwyn, anain adar neu ddolur; gwyn, liw'r eira—Gwyr, meibion dynion; gwyr, ar ogwydd; gwyr, hysbys.

H.

Nid y'w y Dysgedigion yn gwneuthur cymmaint ac addef hön yn llythÿren ond : arwydd ochenaid, er hynny ni ellir böd hebddi yn y cyfryw eiriau a rhai hÿn, Haël, haul, hoël, &c—Hael, fyber ; Haul, Goleuni'r Ddaear a'r ffyrfaen—Hün, Cwfc ; hun, dyn ei hunan—Hÿn, hynach ; hÿn, y peth yma, Hwnt, y tu draw ; Hwÿnt, y bobl hynny—hÿnt, taith.

I.

Y llythÿren hön elwir Bogail, ac yn air ar ei phen ei hun.—Cyfod a dos i Serepa. Weithiau hi arferir ar ol *Berf*, Oni welais i di gÿd äg ef. Ioan 18, 26—l'r yn lle i yr ; i'r, Pren gläs. “ Os gwnaethant hÿn yn y Pren i'r. Hefyd i'm, i mi ; i'n, i ni, Ac im', in'.—lâu, iengach ; lâu ar yddfau ychen—lawn, bôdlôndeb ; iawn, peth, wrth fôdd. Iw, (unigol air) Ac efe â aeth *iw* dÿ ei hun ; *i'w* (lliosogair) a hÿw a aethant *i'w* Tai. Pan fyddo'n bengam felhÿn [j] Cyfrifir yn Gydfain, megis, Jacob, Juda : Ac weithiau hi arferir Ynghanol, gair sef Benjamin &c.

L ac Ll.

Y Ddŵy gydfain hÿn, a newidiant le a'u gilydd yn unig.—Llif, llawer o ddyfroedd ; Llif, Offeryn i dorri coed. Llin, iw nyddu ; Llin, hiliogaeth.—Llün, Darluniad ; Llun, diwrnod ; Llŵyn coed cae adfrig llwÿn, arrennau'r ystlysau.—Llÿn, Dwfr sefydlog ; Lleÿn, Cantref yn Sir Gaernarfon.

M.

Y llythyren hon fydd Gydfain, yn lle *f*, Fy mara, dy fara &c.—Mae arferid gynt, yn lle, Pa le mae, Mae Abel dy frawd ? Mae Sara dy wraig ? Pan fyddo tûa dechreu ymadrôdd, y mae'n air o gadarnhâd megis,—Y mae'r awr yn dysod—Mai y mis cyntaf o'r hâf ; mai, fydd, air o addefiad, megis, A gwe-lodd Duw *mai* da oedd ; Gwÿbyddwch *mai* yr AR-GLWYDD fydd DDUW.—Y mae y *Person* yn dywedyd, *mai* efe biau'r *Dêgrom*—Mân pethau bychain ; mân, lle—Mêdd, Diod o fêl ; medd, efe a ddywedodd.

ddywedodd. Môr, Dwfr hallt; mor (Berf gydmarol) *Mor* ddaionus yw trigo o frodyr ynghyd—mo'r, yn lle mo yr—Mud, un heb siared; mùd, dodrefn. Myn (Rhagferf) llw; Mÿn, Cîw gafr; Mÿn, ateb tros y trydydd person.

N.

Cyfrifir hön yn llythÿren iw chyfnewid yn *d*, a *z*, megis, Fy nhâd, ei Dâd, eu Tâd—*Na* â *nac*, sydd eiriau o omeddiad, *Na* chwenych dÿ dy gymmydog; *Nac* ymddigia o herwÿdd y rhai, drygionus. *Nac* (Cyfs.) *nac* einioes *nac* Angeu—*Nâ*, a nâg sy' eiriau Cydmariaethol, Gwÿnach *nâg* eira.—Yr hwn sy'n ein dysgn ni, yn fÿwy *nag* anifeiliaid y ddaear—*Nâd*, llefain; *nâd*, peidio a gadel—*Nai*, Mâb brawd, neu Chwaë'r; *na'i* yn lle na ei, *Na'i* fâb, *na'i* ferch—*Nês*, agosach; *nês*, hÿd oni ddelo. Newid, Cyfnewid; newid, Prîs bychan—*Ni*, Gair naccaol, nid ni's &c. *Ni*, Fe ddylid ei'sgrifennu nyni, neu n'i—*Nôd*, Arwÿdd i adnabod pethau; *Nôd* (Cyfs.) Câr bawb *nôd* dy elyn.

O.

Y llythÿren hön arferir yn (Ardd.) *O* wlad bell y daethom ni, Weithiau (Cyfs.) yn lle os, *O* Ceri fi; *O* chyfyd rhai i'm herbryn. Weithiau arferir, o flaen Enw, *O* Dduw bydd drugarog wrthif fi. *Od*, mân eira; *ôd*, rhagorol dda; *Od* yn lle os, *od* oes dim cyffur cariad; *Od* erys efe. *Oës*, amser; *Oes*, holi ac ateb. *O'i* (unigol air) Gwnaeth hÿn *O'i* wirfodd—*O'u* (Llofogair) *O'u* gwirfodd y pêchasant hÿw. *Ond*, oni, onid (Cyfs.) Cadarnhâd a chwestiwn. *Ond* sydd â'i ewyllys yng nghyfraith yr Arglwÿdd; *Oni* welais i di gyd âg ef; *Onid* *oes* driagl yn Gilead.

P.

Hi gyfrifir yn Gÿdfain, gyfnewidiol wrth ddechreu geiriau yn *b*, ac *mh*, pawb, i bawb ym mhawb—*Pâr*, dau o bethau; *pâr*, gwna. *Pâr* yn awr lwyddiant—*Pîg*, cilfin aderyn; *pîg*, blaen llym.—*Pôrth*, Drws; *porth*, cymmorth.—*Prîs*, y rhif euraid.—*Prîs*, pennaeth—*Pryd*, amser; *prÿd*, wyneb.
—*Ph*,

—*Ph*, fy'n fŵnio 'n debig i *ff*, onid ei bôd yn fedda-
lach; ac yn cyfansoddi geiriau o wahânl feddyliau.
Os gellir cael *p*, yn nechreu gair a bôd achos i fôn am
dano neu ei ystyn ef, rhaid rhodd, *ph*, ac nid *ff*, megis
pawb, a phawb; pŭmp, a phŭmp, pwngc a Phwngc.
Hefyd y geiriau fy'n dyliso oddi wrth yr *Hebraëg* â'r
Grœg, megis Philôfophÿdd, Philemon, Pharao, &c.
Weithiau arferir *ph*, ygghanol Geiriau, byddo pen,
pwys, megis, Gorphen, gorphwÿll, gorphwys. &c.

R.

Rhaid i'r gÿdfain hôn gael *h*, iw dilyn ym mhob
lle, wrth ddechreu gair.—Rhâd, rhôdd, neu lwydd-
iant; rhad, pris bychan; Rhiw, gallt neu fryn.
Rhûdd, lliw dŷgoch; rhÿdd, un di rwymmau—
Rhÿw, naturiaeth; rhyw, un rhyw ddÿn, megis, rhyw
un am trawôdd i.

S.

Y llythyren hôn, ni newidir—Sêrch, caredig;
ferch, tros. Ni chablaſ Dduw *ſerch* marw. Sêth,
mab Adda; Sêth, union. Sûdd, lleithder a welgir
allan o bêth; ſÿdd, pêth a fyddo'n bôd—Sûr, ſnegr;
Sÿr, Gŵr bonheddig; Sÿr, Sêr.

T.

Hôn yw ddiweddaſ o'r Cydfeiniad, hi newidir
yn *d* ac *nh*, Tâd, ei Dâd, fy nhâd—Tâl, tâled-
gaeth; tâl, uchel—Tân elfen fuddiol; tân, *iſſar*,
ac hyd, Tân y bŵrdd; tân wyl Efan—Tôn pêro-
riaeth; Tòn, cynnwrf y môr—Tâ, yſtlus, neu ochr
—Tŵr, ymddiffynfa; tŵr, pentwr. Tÿ, anbedd—
Tyrfa, lliaws o' bobl; tyrſau, fŵn trannau pell.
—Tywÿn, diſgleirdeb; tywÿn, brynniau tywodlyd.

U ac W.

Nid yw y Bogeiliaid hÿn yn cyfnewid, nac yn
dechreu nemawr o eiriau dau feddwl: a dâl fon am
danynt.

Y.

Y llythÿren hôn a eilw y Grammadegwÿr, Nôd
Bannog am eu bôd yn cael eu harfer o flaen Enwau
Cadarn, megis Y gŵr, y wraig, y Brenhin: Eithr
pau fo' rhai o'r *Bogeiliaid* yn dechreu geiriau,

C 2

chwanegir

chwanegir r atti, fel hŷn Yr Aberth, yf Ewīg, yr
 Iairth—Ymladd, curo; ymladd rhai'n lladd en gil-
 ydd—Ynte, un o'r ddau, *Ynte bôd haint yn y wlad.*
 Ynteu ac yntef, efe, Minneu ac yntef—Ysgâr, rhan
 gŵr; Ysgâr, gyrru ymaith—Ysgôl, Athrâw-dŷ;
 Ysgôl, offeryn i ddringo—Ystâd, cyflwr; Ystad 625
 Troedfedd, neu'r wythfed rân o filldir—Ystôr, llawer
 o ymbôrth—Ystôr, gŵm y ffawydd. Y'rh ac nid
 i'rh arferir pan gyfeirir ymadrôdd at un, megis,
Gan-gafglu y'rh gafglaf. Mic. 2. 12. Pa fôdd y'rh
 rôddaf ymaith. Hof. 11. 8. Yw, sydd air o ga-
 darnhâd, megis, Mawr yw yr Arglwydd, Job 36, 26.
 Fel hŷn y dylai 'r gair y'w fod; oblegid ei fod yn
 fyrhad o'r gair ydyw. Edn. i'w.

X. *Tafien o Risnodau, neu ffugurau, Lloegr, a Rhu-*
fain: a'u fawm yn Eiriau ar eu cyfer, yn Gymraeg a
Snefweg.

1 Un	One	I
2 Dan	Two	II
3 Tri	Three	III
4 Pedwar	Four	IV
5 Pamp	Five	V
6 Chwech	Six	VI
7 Saith	Seven	VII
8 Wyth	Eight	VIII
9 Naw	Nine	IX
10 Ddeg	Ten	X
11 Un ar dddeg	Eleven	XI
12 Deuddeg	Twelve	XII
13 Tri ar dddeg	Thirteen	XIII
14 Pedwar ar dddeg	Fourteen	XIV
15 Pumtheg	Fifteen	XV
16 Un ar bumtheg	Sixteen	XVI
17 Dau ar bumtheg	Seventeen	XVII
18 Tri ar bumtheg	Eighteen	XVIII
19 Pedwar a bumtheg	Nineteen	XIX
20 Ugain	Twenty	XX
21 Un ar hugain	Twenty-one	XXI
		22 Dan

22	Dau ar hugain	Twenty-two	XXII
23	Tri ar hugain	Twenty-three	XXIII
24	Pedwar ar hugain	Twenty-four	XXIV
25	Pump ar hugain	Twenty-five	XXV
26	Chwech ar hugain	Twenty-six	XXVI
27	Saith ar hugain	Twenty-seven	XXVII
28	Wyth ar hugain	Twenty-eight	XXVIII
29	Naw ar hugain	Twenty-nine	XXIX
30	Deg ar hugain	Thirty	XXX
31	Unarddeg ar hugain	Thirty-one	XXXI
32	Deuddeg ar hugain	Thirty-two	XXXII
33	Friarddeg ar hugain	Thirty-three	XXXIII
34	Pedwararddeg ar hugain	Thirty-four	XXXIV
35	Pumtheg ar hugain	Thirty-five	XXXV
36	Unarbumtheg ar hugain	Thirty-six	XXXVI
37	Dau ar bymtheg ar hugain	Thirty-seven	XXXVII
38	Tri ar bymtheg ar hugain	Thirty-eight	XXXVIII
39	Pedwar ar bymtheg ar hugain	Thirty-nine	XXXIX
40	Deugain	Forty	XL
41	Un a Deugain	Forty-one	XLI
42	Dau a Deugain	Forty-two	XLII
43	Trid a Deugain	Forty-three	XLIII
44	Pedwar a Deugain	Forty-four	XLIV
45	Pump a Deugain	Forty-five	XLV
46	Chwech a Deugain	Forty-six	XLVI
47	Saith a Deugain	Forty-seven	XLVII
48	Wyth a Deugain	Forty-eight	XLVIII
49	Naw a Deugain	Forty-nine	XLIX
50	Deg a Deugain	Fifty	L
51	Un ar ddeg a Deugain	Fifty-one	LI
52	Deuddeg a Deugain	Fifty-two	LII
53	Tri ar ddeg a Deugain	Fifty-three	LIII
54	Pedwar ar ddeg a Deugain	Fifty-four	LIV
55	Pumtheg a Deugain	Fifty-five	LV
56	Un ar bumtheg a Deugain	Fifty-six	LVI
57	Dau ar bumtheg a Deugain	Fifty-seven	LVII
58	Tri ar bumtheg a Deugain	Fifty-eight	LVIII
59	Pedwar ar bumtheg a Deugain	Fifty-nine	LIX
60	Triugain	Sixty	LX
61	Un a thiugain	Sixty-one	LXI
			62 Dau

62 Dau a thriugain	Sixty-two	LXII
63 Tri a thriugain	Sixty-three	LXIII
64 Pedwar a thriugain	Sixty-four	LXIV
65 Pamp a thriugain	Sixty-five	LXV
66 Chwech a thriugain	Sixty-six	LXVI
67 Saith a thriugain	Sixty-seven	LXVII
68 Wyth a thriugain	Sixty-eight	LXVIII
69 Naw a thriugain	Sixty-nine	LXIX
70 Dêg a thriugain	Seventy	LXX
71 Unarddeg a thriugain	Seventy-one	LXXI
72 Deuddeg a thriugain	Seventy-two	LXXII
73 Triarddeg a thriugain	Seventy-three	LXXIII
74 Pedwararddeg a thriugain	Seventy-four	LXXIV
75 Pumtheg a thriugain	Seventy-five	LXXV
76 Unarbumtheg a thriugain	Seventy-six	LXXVI
77 Dau ar bumtheg a 3 ugain	Seventy-seven	LXXVII
78 Tri ar bumtheg a 3 ugain	Seventy-eight	LXXVIII
79 Pedwar a bumth. a 3 ugain	Seventy-nine	LXXIX
80 Pedwar ugain	Eighty	LXXX
81 Un a phedwar ugain	Eighty-one	LXXXI
82 Dau a phedwar ugain	Eighty-two	LXXXII
83 Tri a phedwar ugain	Eighty-three	LXXXIII
84 Pedwar a phed. ugain	Eighty-four	LXXXIV
85 Pump a phed. ugain	Eighty-five	LXXXV
86 Chwech a phed. ugain	Eighty-six	LXXXVI
87 Saith a phed. ugain	Eighty-seven	LXXXVII
88 Wyth a phed. ugain	Eighty-eight	LXXXVIII
89 Naw a phed. ugain	Eighty nine	LXXXIX
90 Deg a phed. ugain	Ninety	XC
91 Unarddeg a 4 ugain	Ninety-one	XCI
92 Deuddeg a 4 ugain	Ninety-two	XCII
93 Triarddeg a 4 ugain	Ninety-three	XCIII
94 Pedwararddeg a 4 ugain	Ninety-four	XCIV
95 Pumtheg a phed. ugain	Ninety-five	XCV
96 Unarbumtheg a phed. ugain	Ninety-six	XCVI
97 Dau ar bumtheg a phed. ugain	Ninety-seven	XCVII
98 Triar bumtheg a phed. ugain	Ninety-eight	XCVIII
99 Pedwarar bumtheg a 4 ugain	Ninety-nine	XCIX
100 Cant	Hundred	C
110 Cant a Deg	Hundred & ten	CX
		120 Cant

120 Cant ac ugain	Hund. & twenty	CXX
130 Cant a Degarhugain	Hund. & thirty	CXXX
140 Cant a Deugain	Hund. & forty	CXL
150 Cant a Deg a Deugain	Hund. & fifty	CL
160 Cant a Thriugain	Hund. & sixty	CLX
170 Cant a Deg a thriugain	Hund. & seventy	CLXX
180 Cant a Thedwar ugain	Hund. & eighty	CLXXX
190 Cant a Deg 4 ugain	Hund. & ninety	CXC
200 Dau Gant	Two hundred	CC
300 Tri Chant	Three hundred	CCC
400 Pedwar Cant	Four hundred	CCCC
500 Pum Cant	Five hundred	D
600 Chwé Chant	Six hundred	DC
700 Saith Gant	Seven hundred	DCC
800 Wýth Gant	Eight hundred	DCCC
900 Naw Cant	Nine hundred	CM
1000 Mil	Thousand	M

Eithr y neb a fynno, gyfarwyddid ymhellach, y rheol yw hon: Cyfrifwch y Rhifnôd nefaf i'r llaw ddêheu, am *Unau*, yr ail am *Ddegau*, y trydydd am *Gantoedd*, â'r pedwerydd am *Filoedd*, &c.: megis y deâller yn well, wrth y Dasten ganlynnol.

(Yr achos pa'm yr ydys yn fulwi lleoedd y *Rhifnodau* oddi wrth y llaw Ddêheu tua'r yw; ohlegid mai felly y mac y *Câldeaid*, â'r *Hebreaid*, yn darllen eu llyfrau: a hwy (meiddant) au harferodd gyntaf: eithr hwy a ddarlennir megis pethan cyffredin.)

Y TABL RHIFYDDIAETH Cyffredinol.

1	Cantoedd o Filiwnnau.	C. of Millions.
2	Degau o Filiwnnau.	X. of Millions.
3	Miliwnnau.	Millions.
4	Cantoedd o Filoedd.	C. of Thousands.
5	Degau o Filoedd.	X. of Thousands.
6	Miloedd.	Thousands.
7	Cantoedd.	Hundreds.
8	Degau.	Tens.
9	Unau.	Units.
Neu 1 2 3 4 5 6 7 8 9:		Darllenwch

Darllenwch y Rhif-rës uchod fel hyn, *Cant a Thri* ar hugain o Filiwonnau, *Pedwar Cant* ac *Unarbum-theg* o Filoedd, *Saith Gant* a *Naw* a *phedwar Ugain*.

XX
XXX
XI. *Athrawiaeth i ddysgu darllen Saif'neg.*

YN yr Egwyddor Saif'neg y mae 26 math o Lythyrennau; er hynny, ni chyfrifir hwy ond 24. Pŵmp o honynt elwir VOWELS (Bogeiliaid) sef, A, E, I, O, U. Y lleill oll elwir CONSONANTS (Cydfseiniaid) sef, B, C, D, F, G, H, J, K, L, M, N, P, Q, R, S, T, U, W, X, Y, Z. Y rhai hyn oll, a seiniant eu fwn fel y canlyn.

A. Y llythyren hon a fwnia yn y Saif'neg megis yn y Gymraeg, *cân, fan, man*; Eithr o flaen *ll* hi fwnia yn debyg i *o, all, call, wall*: (*ol, col, wol*.)

B. Hon fy'n cadw'n agos i'r un fwn ymhob iaith; Onid ei bôd yn ddistaw, mewn rhai geiriau Saifneg. *Debtor, doubt, lamb, dumb, womb*: (*Detor, dour, dum, wom*.) &c.

C. Y mae lion o flaen *a, o*, ac *u*, yn fwnio'n galet fel yn y Gymraeg, *Calm, copper, curiosity*; eithr o flaen *e, i*, ac *y*, yn fwnio fel *s*, *Century, City Cyprus*: (*Sentury, Sity, Syppress*, &c.)

Ch. A gyfrifir bob amser yn ddwy lythyren yn Saefneg, ac nid ydynt un amser yn fwnio, fel yn gymraeg. Weithiau fwnia'n debyg i *ts*, *Rich, much, which*. Bryd arall megis, *ca, Chymist, scheme, Arch*: ac mewn geiriau o iaith *Ffrainc*, megis *sh, Machine, chise*, &c. N. B. Buddiol yw cael hyfforddiad ar dafod leferydd am bob llythyren: ac yn enwedig y rhai hyn.

D. Y mae yr un ffynyd yn y ddwy iaith; a phan fyddo Dwy *d*, ynghyd yn y Saif'neg, ni wnant ond ystyn y sain.

E. Pan fyddo hon rhwng dwy *Gydsein*, yspelir hi yn y saif'neg fel yn y Gymraeg; a phan fo'n diwedd gair y mae braidd yn ddistaw, megis, *bare, base, care*,

care, case; a phan fyddo'n diweddu gair byr heb Fogail ynddo, hi a fwnia megis *i* yn Gymraeg. *Be, he, she, we*: (*bî, hî, fî, wî.*) A phan fyddo ddwy e ynghyd, y maent bob amser yw fwnio fel *i*.

F. A yspelir bob amser, megis *Ff*, yn Gymraeg.

G. Y llythyren hon a gyfrisir yn un anwadal; eithr y rhân amlaf fwnir hi'n Saif'neg megis yn Gymraeg, *Geld, gem, get*; a phryd arall fel *J* yn enw Jacob &c. *George, general, generation*. Gh. a bareblir fel *g* yn Ghost; ac weithiau hefyd fel *ff*, *Laugh, cough, enough*: Y maent weithiau 'n colli eu fwn yn hollawl, *high, nigh, eight, &c.* Gn. Sy'n fwnio fel *ne, sign, resign*: (*fine, refine.*)

H. A bareblir bob amser megis yn Gymraeg.

I. Llythyren yma yspelir yn gyffredin yn y saif'neg fel y Gymraeg, megis *Beginning, learning*; Onid pan fyddo *a*, o'i blaen y mae'n fwy tebyg i *u*, *Pain, gain, rain*; A phan f'o'n olaf Bogail, onid un mewn gair, neu o flaen *gh*, y hi fwnia fel *y, file, life, wife, bright, light, night*.

J. Hôn elwir Cydsain, ac arferir ei galw megis, yn *Juda, Jury, Justice*.

K. Hôn fwnia'y Saif'neg, megis *c*, yn Gymraeg.

L. Y mae hon, yn fwnio, yr un modd ac yn Gymraeg: Eithr y mae'n colli ei fwn, yn *Caff, half, halves, calves, &c.* (*caff, haff, hafes, cafes, &c.*) *Le* yn niwedd geiriau, a fwnnia'n llêd debig i *el*, yn wanaidd neu ym mron distaw, *Table, shuttle, syllable*.

Ll. Y ddwy lythyren hôn, sy'n fwnio megis *l*, yn y cymraeg. Eithr pan fyddo yng nghanol gair, cymmerir un honynt gyd â phôb sillaf, *hal-lowed, wil-low, wil-ling*.

M. Hôn fydd yn fwnio bob amser, megis yn y Gymraeg.

N. Hôn hefyd a fwnnia yr un modd ac yn Gymraeg: onid ei bod weithiau 'n colli ei fwn ar ol *m*, *Damn, condemn, hymn, linn*.

Ng. Gyfrisir yn ddwy lythyren; ac yspelir yn gyffredin, megis yn gymraeg. *Long, spring, England*. Eithr pan fyddo *n* yn diweddu sillaf ac *g*, yn dechreu sillaf

fillaf arall; gwahennir hwynt oddi wrth eu gilydd, megis, *Fin-ger, dan-ger, en-grave.*

Q. Y llythyren hon a fwnnia bob amser, megis yn gymraeg, onid ei bod weithiau 'n fwnio fyr, megis, *block, knock*; ac weithiau'n hŷr megis, *bone, obedient.* Pan fyddo dwy *oo*, ynghyd hwy fwnniant bob amser yn fael'neg, megis *eo*, yn y Gymraeg, *boot, good, cooler*, yr un modd agos ar ôl, *i, a d: to, do, doing, moving.* Ac weithiau megis *y*, *money, conjure, attorney, &c.*

P. A fwnia fel *p* yn gymraeg. Eithr cyll ei fwn rhwng *m, a, t*, *empty, tempt, receipt.* Ph. Bob amser a fwnnia megis yn y cymraeg. Eithr a wahennir oddi wrth eu gilydd yn *shep-herd, up-held.*

Q. Y llythyren yma a fwnia fel *cw*, *quart, Queen* (Cwart Cwin) Ac y mae fwnio mewn geiriau. Ffreinig fel *k* neu *ca*, *conquer, liquor, chequer.*

R. Y llythyren hon fwnia bob amser megis *Ar*, yn y gymraeg.

S. Hon a fwnnia yn Saef'neg fel cymraeg, eithr cyll ei fain yn y geiriau hyn. *Iſle, island, demefne, viscount.* (Ile, iland, &c.)

T. Y mae hon yn gyffredin yn fwnnio megis yn gymraeg, fel *table, temple.* *ti* o flaen Bogaill sy'n fwnio fel *fi*, *conversion, generation, salvation.* Yn *Question* y mae 'n cadw ei fwn ei hunan.

Th. Y llythyrennau hyn, sy'n fwnnio weithiau'n galed, ac weithiau'n feddal. Mae fwnnio fel yn gymraeg yn, *thank, thing, think*, mewn geiriau eraill yn feddal, megis *dd* yn gymraeg, *that, these, thou*; hefyd rhwng Bogeiliaid yng nghanol geiriau, fel, *father, mother, whether.* Pan fyddo 'n diweddu geiriau, arferir gofod *e* ddistaw ar eu hól, *breath, breathe, cloth, clothe.*

U. Y mae tri math o fwn gan y llythyren hon yn Saef'neg. Pan fyddo o flaen *n*, y mae 'n fwnnio fel *uw*, yn gymraeg *undo, ungodly, unwise*; Bryd arall, y mae fwnio o flaen *s*, megis, *iw, urial, use, using*; Bryd arall, y fwnnia fel *y*, yn gymraeg, fel *uphold, urgent, us, utter*, (yphold, yrgent, ys, ytter) Y mae'n colli ei fwn yn *plague, vngue, &c.*

V. Llythyren

V. Llythyren ymma a swnnia bôb amfer, fel *f*, yn y geiriau hyn; *vanity, vain, vervain*, (fauity, fain, ferfain.)

W. Y llythyren ymma yn gyffredin a swnnia 'n Sael'neg fel yn gymraeg, *war, well, wild*. Pan fyddo *h*, yn nêlaf atti, ar ei hôl y maent yn swnnio fel *ch*, yn gymraeg, *what, whence, whitting*; yn *whore* a *wholesome*, y mae *w* yn colli swm, (hore, holesome.)

X. Y llythyren hon fy'n swnnio bôb amfer fel *ax* yn y cymraeg, *axle, excess, ox*. (acse, ecsefs, ocs.)

Y. Hon fydd yn swnnio mewn tair ffordd yn faif'neg, with ddiwedd geiriau swnnia fel *i*, neu *yi*, *Company, merily, only, truly*. Amfer arall fel *i*, *Yelow, ye, yet, thirty*. Ac weithiau fel *u*, *hypocrites, hymns, hyssop*.

Z. Y llythyren ymma swnnia'n faif'neg *izzard*, or *s hard, zed o'r fod*. Ym mhob lle, swnnia fel *s* yn gymraeg.

XII. Instructions to pronounce the Welsh Letters in English.

THE Welsh Alphabet consists of twenty single Letters, viz. a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, w, y, seven of them called Vowels, a, e, i, o, u, w, y. There are seven double, ch, dd, ff, ll, ng, ph, th. Of the Consonants nine are mutable, viz. b, c, d, g, ll, m, r. The J Consonant, the K, Q, X and Z, are properly no Welsh Letters; nor are they wanted in Words purely Welsh. All the Welsh Letters pronounced in the English Language as follows:

A, Is pronounced as *A English, Man, Pan, Lad, Bad*: and when Circumflexed thus [â], as in *Dame, Pale, Ale*.

B, as *B English, Bad, Bed, But*. When it happens to begin Words it has three Initials, *B, f m*; as, *Bara cân, Manchet-Bread*; *ei fara, his Bread*, *fy mara, my Bread*.

C, as *K English*, or as *C*, in *Can, Cane, Come* : But never as in *Cedar, Cistern, City*. It hath four Initials, *c, ch, g, ng*. *Câr agos*, a near Kinsman; *ei Châr*, her Kinsman; *ei Gâr*, his Kinsman; *fy Nghâr*, my Kinsman.

Ch, these Letters is rightly pronounced as the Greek *X*; but vulgarly as *W*, in *Wheat, When, Why* : When radical it is ever attended with *W*.

D, as *D* in *English, Dan, Deed, Door*, it has three Initials, *D, dd, n*, *DUW* trugarog, a merciful GOD; *ei DDUW*, his GOD; *fy NUW*, my GOD.

Dd, as *Th*, in *English, That, this, thou, there*.

E, as *E English*, *Bed, Men, Ten* : But when circumflexed thus [ê] it sounds long like *ea*, in *Bear, fear, tear*.

F, as *V* consonant, *English, vain, verily, dove, love, move*.

Ff, as *F English*, *fan, farm, fail*.

G. As *Γ* Greek or as *G English*, in *gain, get, go* : But never sound'as in *Gentle, Genious* : Except in Greek Words, *Genesis, Geometry, &c.* It has Three Initials, *G, ng, w*. *Gwâs ffyddlon* faithful servant; *fy ngwâs*, my Servant; *ei wâs*, his Servant.

H, as *H English*, *hand, hemp, hind, low*.

I, as *I* Greek, or as *ee English*, *Bee, Tree, (Bi Tri)*; or *i* in *Rich, Ring, Thing* : in Proper Names as *cy, Joan, Jago, &c.*

L, as *L English*, *Law, Love, Low*.

Ll. This Letter has a Sound peculiar to the Welsh; it is pronounced by fixing the Tip of the Tongue to the Roof of the Mouth, and breathing forcibly through the Jaw-teeth on both sides, but more on the right; as if written in English *Llh*. It has two Initials, *Ll, l*, *Llaw wên*, white hand; *ei law*, his hand.

M, as *M English*, *Man, Mean, Money*. It has two Initials, *M*, and *f*, as *Mam dirion*, tender Mother; *ei fam*, his Mother.

N, as *N English*, *None, gone*. It has two Initials, *N, t*; *Fy nhâd*, my Father; *ei dâd*, his Father.

O, as

O, as *O English*, in *Gone*: When Circumflexed [ô] as o in *Bone*.

P, as *P English*, *Pay*, *Part*, *Pool*.

Ph, as *Greek φ*, or *Ph English*, in *Philosophy*, *Physick*.

R, as *R English*, *Rain*, *Rod*, *Run*: When Radical, is ever attended with *h*, *Rhan*, *Rhed*, *Rhwyd*, *Rhyd*.

S, as *S English*, *Savour*, *Sense*, *Soul*.

T, as *T English*, in *Table*, *Tower*, *Tune*.

Th, pronounced as *th*, in *Thank*, *thick*, *mouth*, *south*: But never as *th*, in *that*, *there*, *thou*.

U, as *I English*, *Bliss*, *this*, when Circumflexed as *ee*, in *Queen*, *Green*, *Screen*.

W, as *O* in *English*, *to*, *who*: or as *th*, in *We*, *will*, *two*: If Circumflexed as *oo* in *Boon*, *Root*, *Soot*, *Boot*.

Y is ever pronounced in the first Syllable and before it, as *u English*, *Turn*, *Hunt*, *further*, *sturdy*; or as *i* in *Bird*, *Third*: It sounds the same in Words of Monosyllables, *y*, *ym*, *yn*, *yr*, *ys*, *fy*, *dy*, *myn*. In the last Syllables it sounds like *i English*, *Thin*, *tin*, *skin*: If Circumflexed thus [ÿ] it sounds as *ee* in the *English*, *meek*, *seek*, *week*. Y has both the sounds in the *English* word *Sandry*, likewise in the following *Welsh* words, *Hynny*, *ysyr*, *llythyr*, *mysyr*.

XIII. Llythyrennau am Raddau Dysgeidiaeth, a rhannau geiriau, *Cymræg*, *Saesneg*, a *Lladin*, y rhai a ganfyddir, mewn Argraff-lyfrau, ac Ysgrifeniadau: Wedi eu gosod allan yn gyflawn eiriau, a'u harwydd-eccâd.

A. Answer, Atteb—Ana, yr un faint o bôb un.

A. B. Artium Baccalaures. Athraw'r Celfyddydau.

Abp. Arch Bishop. Arch Esgob.

A. D. Anno Dimini. Ym mlŵyddyn ein Harglwydd.

A. M. { Anno Mundi. Ym mlŵyddyn oed y
Bÿd. Yn ol y Gymæg O. B.
Artium Magistr. Meistr y Celfyddydau.

D

B. A.

- B. A. *Baccalaures Artium.* Athraw Duwioldeb.
 B. D. *Baccalaures Divinos.* Gwyrŷf Duwioldeb.
 D. D. *Doctor Divinos.* Doctwr Dîfneyddiaeth.
 Dr. *Doctor Dysgawdwr.*—Hefyd, Dyledwr.
 Do. *Ditto. The same.* Yr unrhyw beth.
 C. C. C. Cyfaill Cymdeithâs y Cymrodorion.
Cent. Centum, Per Cent. Pob Cant.
 C. P. S. *Custos Privati Sigilli.* Ceidwad y Sêl
 Bennaf.
 D. (Mewn rhifedi) 500—D. *denarius,* Ceiniog,
 Dŷdd, &c.
 Esq. *Esquire.* Yfwain.
 Fol. *Folio.* Tu dalen llyfr.
 F. R. S. { *Frator Regalis Societatis.*
 { Cyfaill y Gymdeithâs Frênhinawl.
 Gent. *Gentleman.* Gŵr bonheddig.
 G. R. *Georgius Rex.* Y Brenhin GEORGE.
 J. H. S. { *Jesus Hominum Salvator.*
 { Iesu Ceidwâd Dynion.
 J. D. *Juriam Doctor.* Dysgawdwr y Gyfraith.
 L. (mewn rhifedi) 50.—Lib. *Liber.* Llyfr.
 L. C. J. { *Lord Chief Justice.*
 { Arglwydd Brif YNAD.
 L. L. D. *Legum Doctor.* Dr. y Ddŵy Gyfraith.
 M. A. Yr un peth ac A. M.
 M. B. { *Medicinae Baccalaures.*
 { Gwyrŷf Phisygawl.
 M. D. *Medicinae Doctor.* Dr. Phisygŵriaeth.
 Mr. *Magister* Meister.—Mrs. Meistres.
 M. S. *Manuscript.* 'Scrifen-law.
 M. S. S. Amryw 'Sgrifeniadau.
 N. B. *Note bene.* Dâl fanwyl fulw. Yn ôl cymrâeg.
 D. S. No. *Number.* Rhif neu Nifer.
 N. S. *New Stile.* Y cyfrif newydd, yn ôl cymrâeg.
 C. N. N. W. *North Wales.* Gogledd Gymru, neu Gwynedd.
 O. S. *Old Stile.* Yr hên gyfri. Yn ôl Cymrâeg.
 H. G.

P. M. *Post Meridian.* Heibio i llinin y Canol-ddydd.

P. S. *Postscript.* Ar ôl Scrifennu. & *Receipt.* Cymerwch.

Rev. *Reverend,* Parchedig. Tîtl Gwëinidog yr Efengyl.

S. or St. *Saint.* Sr. or Sir. Title gŵr Bôngheddig.

S. S. T. P. { *Sacrae Sanctae Theologiae Professor.*
Gymmariaethydd Cyslegr ddadl Duw-
ioldeb.

V. D. M. { *Verbi Die Minister.*
Prêgethŵr Gair DUW.

Viz. *Videlicet* Sef, neu hynny ydyw.

& *Et. Ac.*—*Ec. Et ceterae.* Ac felly ymlaen.

Xt. *Christ.*—*Xtian,* Chrifftion.

Y mae hefyd yn yr Iaith Gymraeg rai llythyrennau a rhannau o eiriau'n sefyll yn lle Cyflawn eiriau: sef, cymmeryd llythyren gyntaf oair, megis A, yn lle *Awr, Ateb,* a llawer o'r cyffelyb. Enwau dynion a a ellir eu byrrhau, megis, Abr. Benj. Corn. Daf. yn lle *Abraham, Benjamin, Cornelius, Dafydd.* Yr un ffunud am enwau Misodd y flwyddyn, Jon. Chwef. Maw.—*Jonawr, Chwefror, Marwirth, &c.* Dealler yr un môdd, am lythyrennau, a geiriau eraill yn y blaen. Eichr ym mhôb achosion pwysig: y mae'n fwŷ cymmŷys rhôddi cyflawn eiriau, yn lle y Rhaunau.

XIV. *Am Araithyddiaeth.* Rhetoric.

I. *TRAUSENW:* (Metonymy) yw rhôddi mewn Araith neu ymadrodd, yr *Offergn,* yn lle'r hyn a wnaeth efe. "Y clëddyf sydd oddi allan, yr haint a newyn o fewn." *Ezec. 7. 15.* Wrth y y clëddyf, y dyaller Celanedd; â'r Haint, newyn, a marwolaeth. "Gelwais hefyd am sychder ar y ddacar." *Hag. 1. 11.* Wrth y sychder y meddylir newyn; am ei fod yn fynych yn achos o honno ef. (2) *Trausenw* Defnyddiol, y gelwir y Defnydd yn lle'r hyn a wnaethpwyd o honno. "Melldigedig yw
D 2 " pob

“ pob un fydd ynghrôg â'r Brên.” *Gal.* 3. 13. Wrth y *pren*, y meddylir y *Groes*, ar yr hôn y Gwnaethpwyd CRIST yn felldith trôfom ni. (3) *Trawfseñwir* yr effaith yn lle'r achos o hono. “ A Jacob a dyngodd i *ofn* ei dâd Isaac.” *Gen.* 31. 5. Ymma deallir i Dduw, yr hwn a weithiasai barch ac *ofn* duwiol yn Isaac. Dywedir hesyd. “ DUW oedd y gair.” *Joan.* 1. 1. CRIST a elwir felly, Oblegid mai a'i air y gwnaeth esfe bob peth; ac yn ôl a thrwy ei air, y mae'n ei egluro ei hun i bechaduriaid. “ Myfi yw'r Adgyfodiad.” *Joan.* 11. 25. Felly CRIST yw Blaen ffrwyth â'r achos o honno ef. (4) *Trawfseñwir* lleoedd yn lle y trigolion, neu'r hŷn a wnaethpwyd ynddynt. “ Galw'r wŷf yn dŷf y'th erbyn y nêfoedd â'r ddaear.” *Deut.* 30. 19. Yma meddylir y *trigolion* oedd yn preswyllo ynddynt. “ Brenhinoedd a ddygant i ti anrheg er mwyn dy deiml yn “ Jerusalem.” *Sal.* 68. 29. Sef er mwyn y *gwaieth* cyfrifol oedd i gael ei wneuthur yn y Deiml. “ Anfonnaf dân i Juda, ac esfe a ddifa lysoedd Jerusaleml.” *Amos.* 2. 5. Wrth Juda y meddylir y wlad lle'r oedd biliogaeth Juda'n preswyllo; ac y cyrhaeddai'r farn hŷd y Cyssegr. (5) *Trawfseñwir*. Priodoliaethau Duw, yn lle Duw ei hunan. “ A chyfiawnder a edrychodd i lawr o'r nêfoedd.” *Sal.* 85. 11. Hefyd, “ Onid yw doethineb yn gwäeddi.” *Diar.* 8. 1. (6) *Trawfseñwir* yr Arwydd am y peth y f'o'n ei arwyddo. Dywedir am GRIST, “ Dy Orfeddfainge “ di o Dduw fydd yn oes oesoedd.” *Heb.* 1. 8. Wrth yr Orfeddfainge y meddylir *Teyrnas* a llywodraeth CRIST yn y byd.

II. Iroell ymadrodd arall elwir *Gwatwogerdd* (Irony) am ei bod yn gosod allan ryw gaswir a geiriau mwy eg, neu mewn gwrthwŷneb fôdd, megis, “ Wele y dŷn fydd megis un o honom ni” *Gen.* 3. 22. Yma mae Duw trwy Ddwyfol wawd, yn dwyn ar gôf i Adda, y truenus gyflwr y syrthiasai iddo trwy bechod: a'i fod wedi colli y ddelw nêfol, yn yr hôn y Crëwyd ef. Arall, “ Cyfzgwch bellach a gorphwyfych.” *Mat.* 26. 45. Yma mae CRIST yn dwyn

dwyn 'ar gôf i'w Ddisgyblion, mai 'n ofer y parafai
 Efe iddynt ddwy waith wilïo : a'i fod yn awr yn peri
 iddynt gyfgu a gorphwys, yr hyn ni allant, am fod y
 gelynyon yn agosau. Arall, " Ewch a llefwch at
 " eich *duwiau* a ddewifasoch ; gwafedant hwy chw'n
 " amser eich cyfyngder." *Barn.* 10. 14. Y mae
 Duw yma'n ceryddu'r *Juddewon* yn wawdus : er
 dangos iddynt mor ffiaidd oedd ganddo ef en delw-
 addoliaeth hwyt. Arall, " A bu ar hanner dydd, i
 " Elias eu gwtwör hwyt, a dywedyd, Gwaeddwch
 " a llef uchel : Canys *duw* yw efe ; naill a'i ymddi-
 " ddan y mae neu erlid, neu ymdeithio y mae efe ; fe
 " allai ei fod yn cyfgu ac *mai rhaid* ei ddeffro ef."
 1 *Bren.* 18. 27. Felly bu Elias, yn llefaru'n watw-
 orus, am Brophwydi Baal, ac am eu duw.

III. Y Droell ymadrodd nesaf, elwir *Trawsfymdd-
 wyn*, (Metaphor) Am ei bod yn rhoddi allan y naill
 gyffelybiaeth wrth un arall. " Llufern yw dy air
 " i 'm traed, a Hewyrch i' m llwybr." *Sal.* 119.
 105. Fel y mae llusern yn carrio goleuni ; a'i lew-
 yrch yn goleuo : felly mae gair Duw yn cadw, ac
 yn dangos yr Yrfa nefol. " Myfi a blannau Apolos a
 " ddyfrhâodd." 1 *Car.* 3. 6. Wrth blannu a dyfrhau
 y meddylir sylfaenu, a mynych athrawiaethu' r
 Efengyl, " Myfi yw'r wir Winwydden, a chwitheu
 " yw'r canghennau." *Joan.* 15. 5. Ymma yr am-
 lygir yr undeb fydd rhwng Crist a'i Eglwys filwriae-
 thus yn y byd. Yn ôl y Droell ymadrodd hon, y
 dywedir, " Fod y Byd, yn Feddrod i'r meirw, yn gar-
 " châr i'r byw, yn faethdŷ anwydau drwg, yn ofid
 " i'r rhinweddol, yn anghôf-le'r pethau aethant hei-
 " bio, Gelyn pob cynydd daionus, Preswylfa pereri-
 " nion, a marchnadfa pob gwâgedd."

IV. Y Droell ymadrodd nesaf yw *Cyforddawyn*,
 (Synecdoche) oblegid ei fod yn rhoddi Rhân, yn lle'r
 cyfan ; a'r cyfan yn lle rhân. " Nid ydwyf fi deil-
 wng i ddyfod o honot dân fy nglironglwyd." *Mat.* 8.
 8. Dyma ran yn lle'r cyfan. " A'r holl fyd, oedd
 " yn ceisio gweled Salomon." 1 *Bren.* 10. 24. Nid
 oedd ond rhân fechan o'r byd, wedi clywed am dano ;

nac yn ewyllysio gweled ei wyneb chwaith, Weithiau rh'oir yr unig yn lle'r lliosog, " Dyn a aned o wraig " sydd fyr o ddyddiau." *Job* 14. 3. Wrth y dyn, y meddyllir holl hiliogaeth Adda. Arferir y lliosog, yn lle'r unigol. " Yr peth edlywiödd y lladron iddo." *Mat.* 27. 44. Wrth y lladron meddyllir, un o'r ddau, yn ôl *Luc.* 23.—39—44. " Trwy ffydd yr " ydych yn gadwedig." *Eph.* 2. 8. Wrth y Gräs o ffydd, y meddyllir pob gräs iachusol, y mae Duw yn ei weithio yn y rhai cadwedig. " Ewch prege- " thwch yr Efengyl i bob creadur." *Mar.* 16. 15. Dynol Ryw; nid creaduriaid eraill. " Aeth gor- " chymyn oddi wrth *Augustus Caesar* i drêthu'r holl " fyd." *Luc.* 2. 1. Yr hyn oedd dân lywödraeth *Rhufain* o'r byd, nid cymmaint oedd dân yr *Haul*.—Caufyddir weithiau amryw o Gyffelybiethau ynghyd, megis, " Yr hwn sydd a'i wÿntill yn ei lāw, ac efe " â lwyr lânha ei lawr-dyrnu, ac a gasgl ei wenith " i'w ysgubor; eithr yr ūs a lyse efe â thān anniffödd- " adwy." *Mat.* 3. 12. (1) Y Wÿntill, Bārn Duw (2) Llwyr lânha, Didoli y drwg addi wrth y da. (3) Llawr-dyrnu, yr Eglwys weledig, yn y byd. (4) Gwenith, y rhai cadwedig. (5) Yr Ysgubor, y Nêfoedd. (6) Yr ūs, y rhai drygionus.

XV. *Enwau a threfn Llyfrau, yr Hen DESTAMENT a'r NEWYDD, (a'r môdd y Cwttogir hwynt,) a Rhyfedi PENNODAU pob Llyfr.—Cymmawys i fôd yn hyddysg arnynt, er mwyn cael y LLYFR, a'r BENNOD yn hylaw.*

Llyfrau'r HEN DESTAMENT.

	Pen.		Pen.
Genesis ———	Gen. 50	Barnwyr ———	Barn. 21
Ecfodus ———	Ecf. 40	Ruth ———	4
Ieftricus ———	Lef. 27	I. Samnel ———	1 Sam. 31
Numeri ———	Num. 36	II. Samuel ———	2 Sam. 24
Deuteronomim Deut. 34		I. Brenhinoedd	1 Bren. 22
Joshua ———	Jof. 24	II. Brenhinoedd	2 Bren. 25
		I. Croniel	

	Pen.		Pen.
I. Cronicl — 1 Cron.	29	Ezeciel —	Ezec. 48
II. Cronicl — 2 Cron.	36	Daniel —	Dan. 12
Ezra —	Ezr. 10	Hosea —	Hof. 14
Nehemiah —	Neh. 13	Joel —	3
Esther —	Esth. 10	Amos —	Am. 9
Job —	42	Obadiah —	Obad. 1
Salmau —	Sal. 150	Jonah —	4
Diarhebbion —	Diar. 31	Micah —	Mic. 7
Pregethwr, neu Ecclesiastes		Nahum —	Nah. 3
Preg. neu Eccl.	12	Habaccuc —	Hab. 3
Canaid Solomon Can.	8	Zephaniah —	Zeph. 3
Efay —	Ef. 66	Haggai —	Hag. 2
Jeremi —	Jer. 52	Zechariah —	Zech. 14
Galarnad Jeremi Galar.	5	Malachi —	Mal. 4

Llyfrau'r TESTAMENT NEWYDD.

	Pen.		Pen.
Sanct Matthew Matt.	28	II. at y Theffaloniaid	
St. Marc —	16	— 2 Theff.	3
St. Luc —	24	I. at Timotheus 1. Tim.	6
St. Ioan —	21	II. at Timotheus 2. Tim.	4
Actau'r Apostolion Act.	28	At Titus —	Tit. 3
Epistol St. Paul at y Rhufeiniad. — Rhuf.	16	At Philemon —	1
I. at y Corinthiaid 1 Cor.		At yr Hebraeaid Heb.	13
— — — —	16	Epistol Iago —	5
II. at y Corinthiaid 2 Cor.		I. Epistol Pedr 1 Pedr	5
— — — —	13	II. Epistol Pedr 2 Pedr	3
At y Galatiaid Gal.	6	I. Epistol Ioan 1 Ioan	5
At yr Ephesiaid Ephes.	6	II. Epistol Ioan 2 Ioan	1
At y Philippiaid Phil.	4	III. Epistol Ioan 3 Ioan	1
At y Colossiaid Col.	4	Epistol Judas Jud.	1
I. at y Theffaloniad		Datcuddiad Ioan Datc	22
— — — — 1 Theff.	5		

Rhifedi y Llyfrau, Pennodau, a Geiriau, y gynn-
hwyfyr yn yr hên DESTAMENT, a'r NEWYDD,
&c. Sydd fel y canlyn.

Yr

Yr hên Destament } sy'n cynnwys o	39.	929.	23214.	592439.
Y Testament newydd } sy'n cynnwys o	27.	260.	7959.	181253.

Y ddau yng nghyd - 66. 1189. 31173. 773692.

Y Bennod ganol, â'r leiaf o'r	} BIBL	{	Yw'r Salm 117.
A'r Adnod ganol o'r			Yw'r Salm. 118. Adn. 8.
Canol Lyfr	} Yr hên Desta-	{	Diharebion.
Pennod ganol			Job 29.
Adnod ganol			2 Cron. 11. 17 * 18
Canol Lyfr	} Y Testament	{	2 Thessalonïaid
Pen. ganol			Rhuf. 13 * 14 Pen.
Adnod ganol			Act. 17. 17.

Yr oedd y BIBL Sanctaidd erioed, a phob llyfr ar ei bèn ei hun; eithr heb ei rannu'n Bennodau, ac Adnodau. Ac yr oedd yr hên Destament, wedi ei rannu'n Adnodau o'r dechreuad a mât h o Attaliad bâch, yn yr Iaith Hebræg; eithr nid yn Rhufedigol. Dywedir mai un *Arlott*, Monach duwiol o *Tuscan*, a Rannodd y BIBL yn Bennodau, ynghylch y flwyddyn 1300: Onid yr oedd rhyw fâth o Ddôsbarthiad arno ymhell cyn hynny; fel y dyaller wrth waith *Theophylact* ac eraill. Eithr *Mordicai Nathan*, a Rhifodd yr hên Destament yn Adnodau ynghylch. 1450. Yn y flwyddyn 1551. Y darfu i *Robert Stephan* Argraffydd yn *Ffrainc*, gymmeryd gwaith arno, i rannu'r Testament Newydd yn adnodau: Yr hyn a barodd ymrâf el ymblith rhai *Protestaniaid* yn Lloegr, eisian cael trefnu'r adnodau'n well. Pan ddaeth y Testament newydd cyntaf, allan yn Gymrâeg 1567, ni chymmerwyd mo'r Dôsbarthiad uchod, o'r adnodau, oddieithr ychydig cyn ei ddiweddu ef.

* Lla y mac y ddwy serenod uchod, darllenwch, rhwng.

XVI. Y *Cyfaithwysr*, a *chynnorthwysr* i Argraffu'r
BIBL yn yr Iaith Gymraeg.

AR ôl i'r Frenhines *Elizabeth*, gael ei Choronï, rhoddes Aet y *Senedd-dy* i gyfaethu, ac Argraffu y BIBL yn Gymraeg: ac Esgobion cymru i olygu'r gwaith, 1563. Ac i fod ym mhob Eglwys, fis Mawrth, 1566. Yr oedd llawer o wŷr Duwiol dysgedig, wedi ymarfer a chyfaithu rhyw iannau o Air Duw er eu haddysg eu hunain. (1) A dorrodd yr Ia oedd Mr. *Wm. Salebury* o'r Cae dŷn *Llanfanan*, yn Sir Ddinbych: anfonodd at y dysgedigion, am gael ei llafur waith hwŷnt; fel y gallai yntef, gyfaethu a-diwygio hyn oedd yn fŷr o'r Testament newydd, a gofalodd am dano, yn yr Argraff-walc (hwn a ddaeth allan trwy haelioni *Hum. Toy*) 1567. (2) Dr. *Richard Davies*, Esgob *Tŷ Ddeuwi*. Efe a gyfaithiodd o Deutoronium hŷd ail Llyfr Samuel. Scrifennodd lythyr caredigol o flaen y Testament newydd, yn Llading at y *Frenhines*, iw hanog, i yru gair Duw ymlaen, &c. &c. Bu hwn farw. 1581. (3) Mr. *Thomas Huet*, Organ-gannydd *Tŷ Ddeuwi*, a gyfieithiodd y *Dadcu-ddiad*; a bu haelionus tu ag at Argraffu'r Testament newydd hefyd.

1. Y Dr. *Wm. Morgan*, Ficar *Llanrhaidr*, ym mochnant, yn Sir *Ddimbych*: a gafclodd yr hŷn a allaf gael, o waith pawb yn cyfieithu'r Hên Testament. O'i wir fôdd, diwygiodd a chyfieithiodd yr hŷn oedd yn fŷr. Mawr yr aeth llid y gelyn tu ag atto ef, am gymmeryd y cyfryw orchŵyl mewn llaw. Achwynafant arno wrth yr *Arch Esgob*; yr hwn a alwödd am dano ef i'w geryddu: Eithr wrth weled ei bwŷll, a'i ddysgeidaeth, Efe a'i hanogodd ef i garrio'r gwaith ymlaen, a'i haelioni, cyngor, a'i awdurdod. Y BIBL hwn a ddaeth allan yn llyfr un plyg mawr â llythyrennau dŷon, wedi ei rannu'n Benodau, adnodau, ac ymbell ysgrythur ymrig y Dalennau yn stwyddyn, 1588. Gwnaed ef yn Esgob *Llandaf*, 1595. Ac wedi hynny 'n *Llanelwï*, 1601. Heb law y Dr. *John Whitegift*, Arch Esgob *Caergaint*, yr hwn a a grybwŷllwyd

grybwyllwyd uchod : Yr oedd yn ei gynnorthwyo ef (1) Dr. *Wm. Hughes*, o Sir *Gaernarfon*, yr hwn a wnaed yn Esgob *Llanelwï*. 1575. (2) Dr. *Hugh Belor*, Esgob Bangor 1585. A fu'n gynnorthwyol i garrio'r gwaith ymlaen. (3) Dr. *Gabriel Goodman*, Dean *Westminster*, a leteuodd ac a borthodd y Dr. *Morgan*, tra bu'n golygu'r Argraff-waſc yn *Llundain*. (4) Dr. *David Powel*, Ficar. *Rhiwabon*. (5) Y Parch. *Edm. Prys*, Arch Diagon *Merrionydd*. (6) Dr. *Richard Fychan*, o Sir *Gaernarfon*, Esgob Bangor. Wele'r Parchedigion, gan mwyaf, ôl yn *Esgobion*; y rhai fu diwyd, gôſalus, a haelionus i ddwyn y BIBL mawr i Eglwys Loegr, ac i eraill, a allai ei brynu ef.

2. Dr. *Richard Parry*, o Dref *Ruthyn*, yr oedd ef yn hyddysg iawn yn yr leithioedd Gwreiddiol. Efe a wnaethpwyd yn Esgob *Llanelwï*, ar farwolaeth y Dr. *Morgan*. 1604. Erbyn hyn yr oedd yr hên FIBLAU wedi eu torri a dryllio : 'Scrifenodd at y Brenin *Jago*, i ddangos, fod yr *Eglwys* (gan mwyaf) heb FIBLAU, 'n gyflawn ynddynt; a bod llwyr cisiau eu diwygio trwyddynt. Cafodd annogaeth i garrio'r gwaith ymlaen. Y mae efe ei hun, yn cyfaddef, y buafai wedi rhôddi y gorchwyl heibio lawer gwaith; oni buafai i'r Ddwy 's crythur hyn ei fynych adfywio ef. *Ecf. 4. 12. Myni a fyddaf gyd â'th Enau. 2 Cor. 12. 9. Fy nerth i a berffeithur mewn gwendid.* Y mae Efe yn mynegi iddo gyfnewid mloedd o eiriau ac ymadroddion ynddo, fel yr oedd yn amheus ganddo, Pa un oedd oreu iddo, a'i galw'r diweddaſ yn waith y Dr. *Morgan*, a'i, ei gyfieithiad ef ei hun. Yr oedd yn ei gynnorthwyo yntef, Dr. *John Davies*, o ran ei enedigaeth o Sir *Ddimbych*, wedi bod yn ei leuengtid gyd â'r Dr. *Morgan* yn cyfieithu'r BIBL y tro cyntaf. Yr oedd ef yn hyddysg iawn yn yr leithioedd gwreiddiol, wrth ddiwygio'r BIBL ynghyd â'r Esgob *Parry*. Bu wedi hyn amryw o flynyddoedd yn *Weinidog Mallwys* yn Sir *Feirionydd*. Yr Argraffiad hwn a ddaeth allan (yr un ddŷll â'r cyntaf; oddi eithr bod 'chwaneg o brofiadau yn ochrau y dalennau) yn y flwyddyn 1620.

3. Ar ol cael BILAU i'r Eglwyf, yr oedd y gwŷr mawrion yn fodlon; a rhai tlodion, heb allu dim onid ochneidio tu a'r Nêfoedd: hyd oni chynhyrfodd yr Arglwydd Ddau Gymro, oedd yn byw yn Llundain, *Ymneillduwyr* o ran proffes, Sef, Mr. *Rorud. Heylin*, a Syr *Thos. Middleton*, o Gastell y waen. I Argraffu'r BIBL, ac er daioni cyffredinol, rhoddwyd, y llyfr Gweddï gyffredin, yr Apocrypha, a'r Salmau cân ynddynt. Daeth allan yn fychan ei bris, a'i faintioli. 1630. Buwyd enyd heb eu gwerthu hwynt.

4. Megis yr oedd Crefydd yn ymhelaethu, Daeth prinder o FIBLAU yn y Gwledydd. Yna darfu i ddau Bregethwyr teithiol, sef Mr. *Walter Caradoc a Fasafor Powel*, y cyntaf tros daenelliad plant, a'r ail tros feddydd y crediniol: Rhoddasant 6000. o FIBLAU yn yr Argraffwasc. Daethant allan. 1654.

5. Y nefaf a fu 'n annogaeth i roddi wyth mil o FIBLAU yn yr Argraffwasc, oedd Mr. *Stephan Hughes*, yr hwn a droes allan o Eglwys *Meidrim*, yn Sir Gaerfyddin, yn lle cyd ymffurfio. Y BIBLAU hyn a ddaeth i'r Gwledydd, ar draef yr *Ymneillduwr* enwog, *Thos. Gough*. Yr hwn a roes 1000 o honynt yn rhâd, heb law miloedd o lyfrau da eraill: heb ymofyn, am un enw o Grëfydd.

6. Mr. David Jones yr hwn a droed allan o Eglwys Loegr, yn amser Charles II. Argraffodd a gwasgarodd, ynghyd a gweinidogion yr ymneullduwyr 10,000 o FIBLAU 1690. N. B. Wele hyd yma yr *Ymneillduwyr*, a ofalodd am FIBLAU i'r cyffredin bobl.

7. Gan fod BIBLAU mawr yr Eglwyf wedi dryllio. Darfu i'r Dr. *Wm. Lloyd*, Esgob *Llanelwï*, o deulu'r Henblas ym môn: Carcharwyd ef yn y Tŵr gwŷn, am sefyll yn erbyn Pabyddiaeth 1687. Daeth ei Feibl allan, mewn llythyrennau cyffredin, a'r Mynegai, a chwaneg o brofiadau yn ochr y ddalen 1690.

8. Y Cymmwynafwr nefaf oedd Mr. *Moses Williams*, Ficar y *Ddyfynnog*, yn Sir *Fercheinog*. Rhoddës ymrig y dalennau oesoedd y byd, Dôsparth y Penodau, &c. &c. Y Bibl hwn a Argraffwyd at draef y Gymdeithâs haelionus fydd yn *Llundain*, *Er helaethu gwyboddeth Grifnogol*. Bu'r gymdeithâs mor fwyn, a gadel

a gadel i'r *ymneillduwyr* gael y BIBL, mynegai, â'r Salmau câr, am eu harian. Daeth allan. 1718.

9. Daeth Argraffiad arall o'r BIBL (heb Gynhwysiad Pennodau na phrosiadau yn ochr y Dalennau) allan 1727.

10. Fel yr oedd *Crefydd* ac *Tsgolion* yn amlhâu; bu brinder mawr o FIBLAU: gwnaeth y Parchedig Mr. *Griffith Jones*, hynny 'n hysbys i'r Gymdeithas uchod. Hwŷthau wedi ymddiddan â'r *Esgobion*, a ymroesant i'r gwaith, ac Argraffu y BIBL yn *Caergrawnt*. Ca'dd y Dr. *Thos. Stennet*, Gweinidog y *Bedyddwyr*, genad i roddi fwm mawr o Arian at y gwaith er mwyn, i'r *Ymneillduwyr* gael BIBLAU: Erbyn bod y gwaith ar bèn, nid oedd fawr ormod o honynt i bobl yr Eglwys sefydledig yn unig. Cynhygiwyd yr arian yn ôl i'r Dr; bu raid iddo sefyll i fynu 'n wrol nes cael ei Gytundeb. 1746. Yn ddiöed rhoddodd y Gymdeithas uchod Argraffiad arall yn *Llundain*, megis y cyntaf, onid yr Appocryphâ. Hwn ddaeth allan yn ôl y Cyfri' newydd. 1752.

12. Y BIBL nefaf a ddaeth allan o haelioni yr un Gymdeithas, â'r Esgobion ynghyd: Cafodd y Dr. *Thos. Llewelyn*, Gweinidog y *Bedyddwyr*, gan y Gwŷr. Parchedig, Argraffu wyth Mil chwaneg na'u bwriad: fel y gallai Grefyddwyr o bob enwau gael eu digoni. Y maent yn frasach na'r cyffredin, *Fiblau*, a'r Prosiadau yng ngodreu'r ddalen. Daeth o honynt allan 20,000. 1769.

13. Cŷn hynny yr oedd y Parchedig Mr. *Peter Williams*, yn Argraphu BIBL Pedwarblyg yn *Caerfyrddin*, gyd â Blaen ymadrodd i bob Llyfr, a Sylwiad ar bob Pennod: Yr hwn a gyhoeddwyd 1770. Cafodd yr un Gŵr, amser ac ewylllys da, i roddi yn yr Argraff-wasc FIBL arall, yr un dresn a dull, ac yn yr un lle. Daeth hwnnw hefyd allan 1781.

15. Y mae BIBL cymmwys i'r llaw-gèll; yn yr Argraffwasc yn bresennol yn *Trefeccâ*, tân ofal Dau o wŷr Parchedig, Mr. *Peter Williams*, a *Dafydd Jones*, gynt o Bont y pŵl. Yr hwn a gyhoeddir y flwyddyn nefaf. 1788.

XVII. ERTHYCLAU *Llanbeth*, a gymmeradwywyd gan Arch Esgobion *Caergrawnt*, a Chaer-Efrog; ac Esgobion *Llundain*, a *Bangor*, a nifer mawr o *Ddifeinyddion* enwog; i benderfynnu Dadlëuon ym Mhrif YSGOL *Caergrawnt*. Hydref 20, 1595.

I. **P** Mae Duw er Tragywyddoldeb wedi Rhaglunio rhai Dynion i fywyd, a gadel rhai i farwolaeth.

II. Nid Rhagweliad o Ffydd, neu barchad, neu weithredoedd da, nac unrhyw beth arall yn yr Etholedigion yw'r achos cynhyrfol, neu effeithiol, yn y rhai a arfaethwyd: Ond ewyllys da, a phleiser Duw yn Unig.

III. **P** mae Nifer rhagderfynedig a siccr o'r Etholedigion: na's gellir eu chwanegu na'u lleihau.

IV. **P** rhai na Arfaethwyd i Jachawdwriaeth; rhaid eu Damnio am eu pechodau.

V. Nid yw gwir ffydd fywiol, Gysiatwnhaol a Sanctaiddiad yspryd Duw yn difoddi, nid yw 'n ymadel, nag yn diflanu yn yr Etholedigion byth yn hollawol neu 'n gyfan gwbl.

E

VI. **P** mae

VI. *P* mae 'r Dyn gwir grediniol, bynnu yw y cyfryw un ag a gyn-nylgaeddir a fydd gyfiawonhaol, yn ddiau gyd a llawn siccrwydd fydd o faddeuant pechodau, ac o'i iachawd-wriaeth dragywyddol trwy Grist.

VII. *Nid* yw gras Cadwedigol yn cael ei roddi, nid yw 'n cael ei gyfran-nu, ac ni chaniatteir i bawb, trwy'r hwn y gallant fod yn gadwedig.

VIII. *Ni* ddichon un dyn ddyfod at Grist, oni roddir iddo ef, ag i'r Cad ei dynnu ef; ac nid yw pawb yn cael eu tynnu gan y Cad, fel y gallant ddyfod at y Dab.

IX. *Nid* yw etwyllys, neu allu pob Dyn i fod yn Gadwedig.

P. S. Aneirif o Blyg-lyfrau 'scrifenwyd mewn per-thynas i'r *Erthyceclau* hyn; rhai trostynt, a rhai yn eu herbyn hwyt. Y mae fy awdr yn dywebyd fod y Darlleniad uchod, wedi bod yn Argraffedig, lawer o ugeiniau o flynyddau ar bared llawer o Neuaddau; Y *Bris Ysgol* enwog uchod.

XVIII. Yr Egwyddorion yn *Hebraeg* â'r *Groeg*, ynghyd
â'u fain, â'n llythrennau ni y rhai sy'n fwnio
fwya tebyg iddynt.

Hebraeg.			Groeg.		
<i>Enwair, eu dull, Cyfatebol.</i>			<i>Enwair, eu Dull, Cyfatebol.</i>		
Aleph	א	a	Alpha	A	α a
Beth	ב	bh	Beta	B	β or β f
Gimel	ג	gh	Gamma	Γ	γ or γ g
Daleth	ד	dh	Delta	Δ	δ dd
He	ה	h	Epsilon	Ε	ε e
Van	ו	f	Zeta	Ζ	ζ or ζ z
Zajin	ז	z	Eta	Η	η ē
Heth	ח	hh	Theta	Θ	θ or θ th
Teth	ט	t	Iota	Ι	ι i
Jod	י	j	Cappa	Κ	κ c
Chaph	כ	x	Lamda	Λ	λ l
Lamed	ל	l	Mu	Μ	μ m
Mem	מ	m	Nu	Ν	ν n
Nun	נ	n	Xi	Ξ	ξ cl
Samec	ס	s	Omicron	Ο	ο o
Gnajin	ע	ng	Pi	Π	π or π p
Phe	פ	ph	Rho	Ρ	ρ or ρ r
Tzade	צ	ts	Zigma	Σ	σ or σ s
Koph	ק	c	Tau	Τ	τ or τ t
Resch	ר	r	Upsilon	Υ	υ u
{ Schin	ש	sh	Phi	Φ	φ ph
{ Sin	ש	f	Chi	Χ	χ ch
Thau	ת	th	Psi	Ψ	ψ ps
			Omega	Ω	ω o

XIX. Er annogaeth i'r *leuengŷid*, o'r hyn lleiaf, i ddarllain Ysgrifen: Mi a rôddaf yr *Egwyddorion*; a rhai o *Ddiharebion* yr hên *Gymry* gynt, yr hyn a all fod yn blefer i rai.

A B C Ch D Dd E F Ff G
H I L Ll M N Ng O P
Ph R S T Th U W Y.

a b c ch d dd e f ff g h i ll m n ng o
p ph r s t th u w y.

Addaw mawr, a rhodd fechan.
Brand, yw mygu i dagu,
Cas yw'r Gwir, oni cherir.
Chwerthin ynfyd yn Boddi.
Dau barth gwaith, yw dechreu.
Efmwytha gwaith yw gwranddo.
Ffordd yn Arglwydd yw'r oreu.
Goreu Meddyg, Meddyg enaid.
Hawdd

Hawdd cymmod lle b'o cariad.
 I'r Pant, y rhed y Dyfroedd.
 Llawer teg, drwg ei Ddefnydd.
 Meddwl dyn, Dun a'i terfyn,
 Na fydd frad figail, i' th bobl.
 O'r ddau ddrwg, goreu 'r lleiaf,
 Pob Dihareb gwir, pob coel celwydd.
 Rhag annyd, ni weryd Canwyll.
 Son am Awst wyliau 'r Nadolig.
 Trech natur, na dyfgeidiaeth.
 Un llygeidiog, yw Brehin y deillion.
 Wellwell eiriau, a gwaeth fynyd.
 Y Car gwir, mewn ing y gwelir.

1,	2,	3,	4,	5,
Un,	dru,	tri,	pedwar,	pump,
6,	7,	8,	9,	10.
chwech,	saith,	wyth,	naw,	deg.

XIX. Ymddiddan rhwng *Tyro*, Ysgolhaig jeuange
a'i *Athro*.

Tyro. **T**RWYCH cenad Syr, y mae'n dda gennif
gael cyfleustra i ymddiddan a chwi, mewn
perthynas i'r **ATHROFA RAD**. Beth oedd yr achos,
beidio a rhoddi, yr wŷth rannau ymadrodd ynddi
hi?

Athro. Myfi a fŷm yn helaeth am hynny, yn y
Paragraph am jawn osodiad geiriau: a bernais y gallai
hynny fod yn ddigon i'r cyffredin. Y mae gennif erto
Lyfr. o faintiol hwn, Am Rannau ymadrodd a Dad-
leuaeth, (Logic) i ddyfod allan, os daw galwad am
dano.

Tyro. Myfi a glywais Mr. *Divinitatis*, Mr. *Orthodox*,
a Mr. *Mison*, yn beio 'r Llyfr hwn: ac nid yr ūn
pethau oedd yn eu hanfodloni hwŷnt.

Athro. Nid oetdwn i wrth roddi y pethau hyn i'r
bŷd, yn meddwl am y gwŷr dysgedig hynny: eithr et
addysg i *dlodion* un iaith. Gochel *Tyro* garrio chwed-
leu, a fo'n duëddol i fagu. Caethiwed: ymarfer i
ddywedyd gwirioneddau, i beri undeb.

Tyro. Yr wŷfi 'n rhyfeddu gynhifer o *lyfrau*, *penno-*
dau, a geiriau gynhwylir yn y **BIBL**: Y mae llawer yn
meddwl, fod llai 'n ddigon. Dywedai fy *Nain*, Pe
bawn 'n gwneuthur yr hanner, 'ie yn ôl un bennod;
fe awn i'r nêfoedd yn y diwedd. Fy *Nhaid* hefyd a
ddywedai, Os gwnawn yn ôl y wyddom, ni chais Duw
ond hynny, a gobeitho 'r goreu.

Athro. Yr hôll 'Scrythur a roddwyd gân yspryd
Duw, oll yn dda, â bŷddiol er Iâchwdwriaeth. Nid â
neb i'r nêfoedd, heb ffydd i gredu gair DUW, edifer-
hau am bechod, cyfo'i'r groes, adnabod yr Arglwydd,
rhyfela dân ei Fanner: yn ddioed, er clod, ac anghlod,
ac yn ddisino hyd y diwedd: ac wedi gwneuthur y
cwbl, gwâs anfuddiol. Am dy *Nain* â'th *Daid*, nid
o'r **BIBL**, y cynnhullasant hwy eu Crefydd: ond allan
o hên *Legeandau* y Papistiaid.

Tyro. Onid yw'r 'Scrythurau'n anog dynion i wneu-
thur gweithredoedd da; fel moddion i eifeddu bywyd
tragywyddol?

Athro.

Athro. DUW a wnaeth ein *Rhieni* cyntaf; mewn cyflwr da: gwnaeth hefyd, *Gysfammed* â hwynt; hwythau a dorrasant y cyfammod hwnnw o'u gwirfodd. Efe a wnaeth yr ail Gyfammod a'i *FAB* ei hun yn enw, a thrôs yr holl ffyddloniaid, i wisgo eu cnawd, talu eu dled, a'u cadw i fywyd tragywyddol. Pwy bynnag a wna weithredoedd da, er mwyn cael y nefoedd, sy'n ceisio bod fel *duwiau*, yn beio ar drefn ddoeth Duw 'n rhoddi *FAB*, ac yn mathru dan ei draed *twedd* y Cyfammod. Eithr y neb a *gredo*, yn yr Arglwydd, ac a wna weithredoedd da, er gogoniant i'r hwn a'u carôdd, ac a'i galwôdd, sy'n gymmeradwy gen Dduw, ac a wobrwyr yn y nefoedd.

Tyro. A fedrwch ddywedyd i mi, Gyd â pha *Sect*, y mae oreu i mi, wrando gair Duw; yn yr aiferterfysgldd presennol, hwn?

Athro. Rhaid i ti 'n gyntaf, wneuthur cwyngon *Paul*; Proff pob gweinidogaeth iachusol; i edrych ym mhale y bendithia *Dduw* ei Air. Fel y byddo fel *Tân*, i'th wrefogi, difa dy sorod, â'th oleuo; fel *Dwfr*, i'th olchi, â'th disychedu; fel *Gordd*, i dorri dy galon galed, ac i beri i ti grynna ger brôn *Dduw*; fel *Cleddyf*, i wahannu rhyngot a phob pechod. Hefyd, dysod i adnabod pla dy galon, â'th fod yn cynnyddu (mewn rhyw fesur) mewn cariad tu ag at Dduw, a'i bobl. Dyna'r *lle*, â'r *Athrawiaeth*, a ddylit ti, uno a hi.

Tyro. Bêth yw'r achosion pennaf, o'r lliid, cynhigen a'r ymrysonnau fydd rhwng dynion, sy'n proffesu yr un Egwyddorion?

Athro. Y maent yn aneirif, megis, Balchder, sprydol, Dieithrwch i Dduw, Calon iach a chaled, Casâu llwyddiant eraill, Cynllwynion Diafol, Meddyliau mawr am hunain, a gwael am eraill, Cyfarch gwell i frodyr yn unig, Methu adnabod y gwirionedd na'i feddianwyr, a Gwneuthur Profolytiaid.

Tyro. Oni ddarfu i'r *Dysgyblion* wahardd i un fwrw allan *gythreuliaid*, am nad oedd yn eu dilyn hwy?

Athro. Do, nid oeddynt hwy'r pryd hynny, ond bechgin mewn Crefydd: etto gwnaethant yn well na llawer,

llawer, nid annog eraill i wneuthur fel hwythau : Eithr Dywedyd wrth yr IESU ; a chawfant gyngor fel na wnaethant felly mwŷach. Gwŷr *Còrinth* hefyd a gymmerafant gyngor, nid i barchu Paul yn bennaf, a diystyru eraill, onid derbyn y naill fel y lleill, oedd o anfonniad Duw.

Tyro. Myfi a glywais fy *rhâd* (oedd ddarllenwr da) yn beio ar bobl *Còrinth*, am roddi eu hunain yn eiddo Paul, *Apòlos*, a *Chèphas* ; ac yn canmol y rhai oedd yn *proffesu* eu hunain yn eiddo *CRIST*, megis yr oedd yntef yn gwneuthur. Dywedai hefyd, Fôd yr Arglwydd yn Dysgu pobl yn y ffordd a ddewifant hŵy.

Alfro. Darllenwyr heb *Râs*, oedd gelynyon pennaf yr Arglwydd ym mhob oes. Dinas *Còrinth* oedd lawn o ddyfsg, a'r Efyngyl yn flodeuog yn y Dyddiau-hynny. Tybia rhai eu bod ym myned yn ormod ar ol y rhai au Bedyddiodd hwynt : ac mai dyna'r achos i Paul ddiolch ei fod wedi bedyddio mor lleied : neu eu bod yn myned ar ol y rhai y cawfant eu hargyhoeddi trwddynt. Am fod Paul yn galw y rhai oedd trosto ef ; a rhai oedd yn eiddo Crist, yn gnawdol. Tebyg mai Proffeswyr diffwrth, yn diystyru pob Gweinidogaeth oedd yr olaf. O's oedd dy *Dad* ditheu, gyd â ei hen broffes fawr, yn esgeuluso Gweinidogaeth y Gair ; nid adwaenai ef mor gwir Grist : canys y mae ei ddilynwyr ef, yn ufuddhau iddo, disgwil wrtho, a galw arno, lle byddo dau neu dri, wedi dyfod yn ei enw ef. Lle rhoddo ef goffadwriaeth o'i enw, y cair y fendich.

Bydd wych.

F I N I S.

thr
na
a
a
l o

wr
yn
hai
gis
ôd
ant

haf
wn
y.
au
ch
yn
nt.
hai
fe-
th
ên
r;
ei
a
ei
uir